

Betyg i estetiska ämnen

En undersökning om hur elever och lärare på gymnasieskolan förstår funktionen av betyg.

Teckning: Björn Lagerstedt Lindén

Maria Taljo

Konstfack, Institutionen för bildpedagogik
Magisterkurs i bildpedagogik, 91-120 hp, 2011/2012
Examensarbete 30hp
Handledare: Kajsa Tegnér
Opponent: Ewa Bladh
Datum för examination: 2012-05-25

Abstrakt

Betyg i estetiska ämnen. *En undersökning om hur elever och lärare på gymnasieskolan förstår funktionen av betyg. Grades in aesthetics at upper secondary school. A study on students and teachers understanding of the function of grades.*

Betygen har flera syften och funktioner och är med sin bedömningsmatris en del av utbildningssystemet, som i sin tur är en del av det större samhället. Med stöd från intervjufrågor, observationer och fältanteckningar från mitterminsomdömen synliggörs hur elever och lärare uppfattar betygets funktion i tre estetiska ämnen. Utifrån mitterminsomdömena undersöks även hur lärare och elever kommunicerar betygssättning i estetiska ämnen. När det gäller betygets funktion för nyvunnen kunskap, har det varit viktigt att synliggöra, på vilket sätt elever och lärare ser på betyget som mätare för kunskapsutveckling. Därutöver har undersökningsmaterialet synliggjort betygets funktion av gällande arbetsmetoder för bedömning och betyg av elevprestationer. En ytterligare infallsvinkel som hanteras i undersökningen är, informanternas uppfattningar om dagens betygsförändring. Undersökningens styrker tidigare forskning som visar att betyg blir mer fruktbart för elevers kunskapsutveckling genom komplettering av feedback och individuella samtal från lärare. Begrepp som är kopplat till mål och betygskriterier har en väsentlig betydelse för att eleverna ska kunna synliggöra sin läroprocess och ha möjlighet att nå betygsmålen. Undersökningen visar att flera elever saknar kunskaper och metoder för att använda begreppen som redskap vid reflekterande analysarbeten och tolkning av betygsmålen. Anledningen kan bland annat vara, att elever inte förberetts tillräckligt för denna typ av tolkning i tidigare årskurser. Lärarna upplever svårigheter med att förmedla betygskriterier på grund av att de är för komplexa och ordrika att kommuniceras på ett tydligt sätt. Eleverna ser betyg som en möjlighet för vidare studier, medan lärare i högre grad betonar betyg som en mätare för tillägnad kunskap.

Nyckelord: Betyg, Funktion, Bedömning, Kommunikation, Feedback, Maktkamp, Begrepp, Resultat och Mål.

1. Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Bakgrund	1
1.3 Syfte	4
1.4 Frågeställning	4
1.5 Urval och avgränsning	4
1.6 Empiri	6
1.7 Metod	6
1.8 Teori och tolkningsram	7
1.8.1 Socialkonstruktionism	7
1.8.2 Diskursteori	8
1.8.3 Betyg och bedömning	10
1.9 Tidigare forskning	11
2. Bearbetning och analys	12
2.1 Mitterminsomdöme	13
2.1.1 Mitterminsomdöme i bild	13
2.1.2 Bildelev Sebastian	13
2.1.3 Bildelev Josefine	13
2.1.4 Analys av bildämnets mitterminsomdöme	14
2.1.5 Mitterminsomdöme i foto	14
2.1.6 Fotoelev Elin	15
2.1.7 Fotoelev Magnus	15
2.1.8 Analys av fotoämnets mitterminsomdöme	15
2.1.9 Mitterminsomdöme i estetisk kommunikation	16
2.1.10 Estetisk kommunikation, elev Olle	16
2.1.11 Estetisk kommunikation, elev Julia	17
2.1.12 Analys från mitterminsomdömet i ämnet estetisk kommunikation	17

2.2 Elevers uppfattningar av mitterminsomdöme	17
2.3 Lärares uppfattningar av mitterminsomdöme	19
2.4 Kommunikationen mellan lärare och elev	20
2.5 Funktionen av betyg	22
2.6 Språkbruk för kursmål och betyg	25
2.7 Förändringen i betygssystemet	28
3. Tolkning och Resultat	29
3.1 Begreppens och kommunikationens betydelse	30
3.2 Betyg som mätare för kunskapsutveckling	31
3.3 Lärarna gör motstånd i olika grad	32
3.4. Betygssystemets förändring	33
3.5 Betygets innebörd och funktion	34
3.6 Inre uppfattningar och antaganden	35
4. Slutdiskussion	36
Källförteckning	38
Tryckta källor	38
Otryckta källor	39
Dagstidning	39
Internet	39
Intervjuer	40
Bildförteckning	40
Bilagor	40

1. Inledning

1.1 Introduktion

I Professionell handledning beskrivs vikten av att ha en bra kommunikation med elever gällande betyg.¹ Elever behöver veta vad som förväntas av dem, vad som är bra prestationer eller ett bra arbete sett ur lärarens synpunkt. Samtidigt är kommunikation inte lätt eftersom det rymmer olika maktspel.

Ett första exempel hämtar jag från Dagens Nyheter: En engelsklärare kallas till rektorn som kräver att en viss elev ska få ett VG. Annars är det risk att eleven byter skola. ”Läraren vägrar.” Läraren blir anklagad för att ”inte se eleven” och ”motverka skolans mål”. Genom nationella prov blev eleven knappt godkänd.² Ett annat exempel ur samma artikel beskriver hur en elev är missnöjd med VG i svenska. Eleven undrar om läraren menar att hon, läraren, är bättre på texttolkning än eleven. På grund av att läraren svarat ja på frågan, blir hon kallad till rektorn. Läraren får förklara sitt beteende eftersom hon har kränkt eleven, anser rektorn.³ Dessa artiklar belyser hur komplicerat frågan om betyg kan vara i den pedagogiska praktiken. Därför blir det intressant att undersöka hur elever och lärare tänker och kommunicerar kring betyg. Detta är extra intressant i nuläget, då betygssystemet genomgår en förändring, vilket främst innebär att betygsskalan får flera nivåer.⁴ Till följd därav blir det nya betygssystemet lite annorlunda än tidigare, och innebär att både lärare och elever måste sätta sig in i hur det nya betygssystemet fungerar i praktiken.

1.2 Bakgrund

Stora förändringar i samhället har påverkat skolans historia, vilket också har påverkat hur betygssättning tillämpas i den svenska moderna skolan. Sven-Eric Liedman menar att en typ av kvantifiering av kvaliteter på ett område fått växande betydelse gällande betygen i

¹ Selander, Staffan, & Selander, Ulla-Britt (2007) *Professionell handledning*. Lund: Studentlitteratur AB. s. 54.

² Zaremba, Maciej (2011-04-12) Artikel ur: Hem till skolan, del 4: ”Sverige har slutat undervisa” Så förlorade lärarna sitt yrke. Stockholm: Dagens Nyheter. s. 8.

³ Ibid., s. 8,

⁴ Se bilaga, Nr.1. s. 42. Grundskoleförordningen (1994:1194) 6§, Skolverket

skolorna.⁵ Han menar att föreställningen är, att elever genom ständiga jämförelser ska sporras till allt bättre prestationer.⁶

En viktig faktor är att estetiska ämnen saknar nationella prov jämfört med mer teoretiska ämnen. De nationella proven ska fungera som riktlinje vid betygsättning och är ett stöd för lärare. Detta kan både ses som ett positivt och negativt faktum kring betygsättning när det gäller estetiska praktiska ämnen. Eftersom lärare i estetiska ämnen saknar dessa riktlinjer, kan det vara än mer väsentligt med en bra kommunikation mellan lärare och elever, gällande mål och betygskriterier. Detta är extra angeläget i nuläget, eftersom det nya gymnasiet fått form i och genom regeringens proposition *Högre krav och kvalitet i gymnasieskolan*, vilken riksdagen godkände i oktober 2009.⁷ I den nya skollagen nämns kunskap först som det överordnande målet.⁸ Detta leder mina tankar till huruvida vi kan mäta kunskap på ett rättvist sätt genom att definiera elevprestationer med betyg i estetiska ämnen, samt om betyg är det enda rätta sättet att bedöma.⁹ Betyg ser jag som ett mått på hur kunskap definieras i vårt samhälle.

Hanna Eklöf beskriver att betygen har flera syften och funktioner. Hon menar att betygen oftast syftar till *information, motivation, urval* och *kontroll*. Eklöf anser också, att betyg såväl som bedömning är en del av utbildningssystemet som i sin tur är en del av det större samhället. Det vill säga, synen på hur utbildningen styrs och utvärderas, samt hur kunskap uppstår och betygssätts styrs genom samhällets behov, rådande politiska värderingar och ekonomiska förutsättningar.¹⁰ I Anita Ferms utredning förlades all estetisk verksamhet till ett gemensamt program för humaniora och estetik. Liedman menar att ”konstnärligt skapande blir en sak för blivande specialister”.¹¹ Vivian Burr menar att mänskliga erfarenheter, beteenden och praktiska tillämpningar kan medverka till att dölja hur maktförhållanden fungerar i ett samhälle.¹² Maktförhållanden i samhället påverkar bland annat funktionen av betyg i skolan. Genom att olika maktförhållanden i samhället har en stark inverkan på skolan,

⁵ Liedman, Sven-Eric (2011) *Hets! En bok om skolan*. Stockholm: Bonniers bokförlag. s. 54.

⁶ *Ibid.*, s. 55,

⁷ *Ibid.*, s. 118,

⁸ *Ibid.*, s. 113,

⁹ Se bilaga, Nr.3. s. 47.

¹⁰ Eklöf, Hanna (2011) ”Betyg i den svenska skolan”, i Hult och Olofsson (red.) (2011) *Utvärdering och bedömning i skolan*. Stockholm: Bokförlaget Natur & kultur. s. 67.

¹¹ Liedman (2011), s. 118.

¹² Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*, London, New York: Routledge. s. 73.

kan skolan ses som en arena där olika intressen krockar. Det vill säga, de intressen som finns hos politiker, samhället och alla som ingår i skolans verksamhet.

I boken, *Betyg Grundskola gymnasieskolan, komvux* beskrivs det att skolreformer anger prov som hjälpmedel för betygsättning, och att förordningsreglerna kring prov är kortfattade och hänvisar till närmare föreskrifter av Skolverket.¹³ Fram till den 1 juli 2000 föreskrevs det för gymnasieskolan att lärarna bör använda centralt fastställda prov som hjälpmedel för att bedömningsgrunderna skall bli så enhetliga som möjligt över hela landet.¹⁴ Efter den 1 juli 2000 har regler uppstramats. Lärarna skall använda sig av nationella prov inför betygssättningen i kärnämneskurserna i svenska, svenska som andra språk, engelska och matematik, samt i de avslutande gemensamma karaktärsämneskurserna i engelska och matematik.¹⁵ Vilket nämnts tidigare, genomgår skolan en stor förändring i och med GY11. Detta innebär en del förändringar som gäller bedömningsnivåer i betygsskalan. Foto och bild är två ämnen som ingår i undersökningen och som fortfarande vid undersökningstillfället baserat sina betyg enligt det gamla betygssystemet. Det är bara ett ämne i undersökningen, estetisk kommunikation som tillämpar det nya betygssystemet vid betygssättningen. Därför kommer denna undersökning att belysa betygsaspekten via både det nya och det gamla betygssystemet.¹⁶

Christer Lundahl, Henrik Román och Ulla Riis har publicerat rapporten *Tidigt ute med sena betyg – sent ute med tidiga!* Här argumenteras för att lärarna troligen har den största betydelsen för elevers resultat och kunskapsutveckling. Undersökningen visar också på att lärares *feedback* är ett effektivt pedagogiskt redskap för att kunna främja elevers kunskapsutveckling. Med underlag från evidensbaserade studier, anser författarna att betyg har en negativ påverkan på lärandet.¹⁷

Den här undersökningen utgår från hur elever och lärare ser på betygets funktion i tre estetiska ämnen på gymnasiet. En väsentlig händelse som har en stark inverkan på bedömning

¹³ Davidsson, Leif; Sjögren, Boo; Werner, Lars (2004) *Betyg Grundskola, gymnasieskola, komvux*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

¹⁴ Ibid., s. 71,

¹⁵ Ibid., s. 72,

¹⁶ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

¹⁷ Lundahl, Christer; Román, Henrik; Riis, Ulla (2010) *Tidigt ute med sena betyg – sent ute med tidiga! Svensk betygspolitik i ljuset av internationell betygsforskning och betygssättning i Europa*. Uppsala: Universitetstryckerier. s. 6.

och betyg utspelar sig just under mitterminsomdömen. Dessa tillfällen är centrala gällande bedömningsverksamheten av elevprestationer. Genom deltagande i mitterminsomdömen, har jag gjort observationer av interaktionen mellan elev och lärare. Forskningsfrågan utgår ifrån, hur kunskap kan ses som föränderliga kulturella föreställningar, snarare än något entydigt som enkelt kan beskrivas och mätas. Detta har Tomas Saar även resonerat kring, då han menar att det inte går att tala om en neutral, evig eller sann kunskap.¹⁸ Han ifrågasätter uppfattningen om att det finns kvalitativt skilda kunskapsformer. Saar menar att det är en seglivad föreställning att göra skillnad mellan teoretisk och praktisk kunskap. Kunskapen är inte av annan art oavsett om kunskapen tar form utifrån estetiska/praktiska ämnen eller teoretiska ämnen.¹⁹

1.3 Syfte

Undersökningens syfte är, att få en djupare förståelse av hur elever och lärare kommunicerar betyg och hur de uppfattar funktionen av betyg i tre estetiska ämnen på gymnasienivå.²⁰ Avsikten med undersökningen är att öka förståelsen för hur lärare och elever förstår betygets funktion i tre estetiska ämnen. Detta är särskilt viktigt med tanke på att lärare i estetiska ämnen saknar nationella prov som hjälpmedel för betygsättning. Därför har kommunikationen mellan lärare och elever en stor betydelse för rättvisa betyg i gällande ämnen. Utifrån mitterminsomdömen vill jag synliggöra hur elever förstår lärarens feedback på prestationer och mål, samt hur elever ser på betyg i dessa ämnen.

1.4 Frågeställning

Frågeställningen som undersökningen behandlar är: Hur uppfattar elever och lärare betygets funktion i de estetiska ämnena?

Underfrågorna är: Hur kommunicerar lärare och elever betygssättning i estetiska ämnen? På vilket sätt ser elever och lärare på betyg som mätare för kunskapsutveckling?

1.5 Urval och avgränsning

Inledningsvis har ett *strategiskt* urval gjorts i relation till forskarfrågorna. Strategiskt urval innebär att jag som forskare bestämt att fokusera min undersökning på informanter och

¹⁸ Saar, Tomas (2005) *Konstens metoder och Skolans träningslogik*. Karstad: Universitetsstryckeriet. s. 30.

¹⁹Ibid., s. 31,

²⁰ Se bilaga, Nr.3. s. 47.

datakällor som jag vet något om i förhand, och som också är tillgängliga.²¹ Denna undersökning är en *fallstudie*, vilket är en intensivstudie av ett *väl avgränsat* exempel.²² I urvalen för fallstudien ingår intervjufrågor som använts vid intervjutillfällen, fältanteckningar från mitterminsomdömen och alla informanter som ingår i undersökningen. Urvalet av undersökningspersoner har gjorts i relation till vad som ämnat att undersökas.²³

Med anledningen av att betyg skulle undersökas, var det lämpligt att undersöka betyg i tre estetiska ämnen på gymnasieskolan. Detta med bakgrund på, att styrdokumentet i grundskolan i högre grad betonar utvecklingssamtal och kommunikation med föräldrar.²⁴ Urvalet av de tre estetiska ämnen, foto, bild och estetisk kommunikation grundar sig på att dessa ämnen är tillvalsämnen och kan ses som fördjupningskurser gällande estetisk verksamhet i skolan. Undersökningen har ägt rum i två gymnasieskolor i stockholmstrakten, under två tillfällen hösten 2011 och ett tillfälle våren 2012. Urvalen av skolor och undersökningstillfällen baseras på möjligheten till att kunna genomföra undersökningar mitt under en pågående kurs, samt tillgängligheten av lärare med olika erfarenheter inom estetiska ämnen på gymnasieskolan. Undersökningen har gjorts i skolornas bildsal och i bildpedagogernas arbetsrum.

Urvalet av undersökningspersonerna i studien gjordes genom att först kontakta tre lärare som var för sig undervisar i ett av ämnena; foto, bild och estetisk verksamhet. För att möjliggöra ett bredare perspektiv har lärarna valts i relation till hur länge de arbetat i yrket. En av lärarna, *bildläraren Jonny* hade lång erfarenhet av yrket och skulle snart gå i pension. En annan lärare, *fotoläraren Helen* var nyexaminerad och i färd med att sätta sig in i allt vad som ingår i rollen som lärare. En tredje lärare, *estetläraren Mia* hade en relativt lång karriär bakom sig och kan i och med det referera till tidigare erfarenheter gällande reformer och betyg i skolan.

Urvalsgruppen av elever kom att bestå av sex elever, två elever från varje klass och ämne, samt tre lärare från vardera ämne och klass. Urvalet av elever har skett genom förfrågning och viljan från elever att vara med i en intervju. Eleverna som ingår i undersökningen är: *bildeleverna Josefine och Sebastian, fotoeleverna Elin och Magnus, samt esteteleverna Julia och Olle.*

²¹ Stensmo, Christer (2002) *Vetenskapsteori och metod för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget. s. 30.

²² Ibid., s. 67.

²³ Kullberg, Birgitta (2004) *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur. s. 139.

²⁴ Davidsson, Sjögren & Werner (2004), s. 97.

1.6 Empiri

Empirin består av material insamlat under observationer av mitterminsomdömen från två gymnasieskolor i Storstockholm. Mitterminsomdömen är de tillfällen i mitten av en kurs, då eleven och läraren diskuterar elevens resultat i relation till kursmål och hur eleven ska gå vidare för att kunna utveckla sin kunskap i ämnet. Detta för att nå individuella mål, vilket i slutet av kursen bedöms med betyg. Undersökningsmaterialet består av kortare fältanteckningar som gjorts utifrån varje observationstillfälle, samt bandande intervjuer med elever och lärare. Diktafonen har varit ett redskap för datainsamling och har använts under nio intervjutillfällen. Varje intervju har transkriberats, och intervjudeltagarna har namngetts med fingerade namn med tanke på informanternas anonymitet.

1.7 Metod och tillvägagångssätt

Undersökningen är kvalitativ och inspirerad av den etnografiska metoden. Det etnografiska fältarbetet består av deltagande observationer, bearbetat material och intervjuer. Med intervju menas samtal som påbörjas, förberetts och planerats av forskaren, och där forskaren leder och ställer frågor. Birgitta Kullberg menar att intervjun är, ”en speciell form av samtal med det speciella syftet att samla in information”.²⁵ Hon beskriver att deltagande observation är ett pågående och intensivt observerande, lyssnande och talande. Följaktligen kan deltagande observation tolkas som ett övergripande begrepp för alla tekniker en etnografisk studie innehåller.²⁶ I denna undersökning avser deltagande observation iaktta och lyssna för att sedan fånga upp information med hjälp av fortlöpande anteckningar.²⁷ Således tog fältstudien sin början genom att jag som observatör medverkade under tre olika lektioner och närvarade under ett flertal mitterminsomdömen. Observationer, fältnotiser och intervjuer är underlaget för den direkta bearbetningen i undersökningen. Vid fältarbetet har flera frågeställningar nyttjats. Dessa har successivt korrigerats i den fortlöpande analysen under undersökningens gång till det slutliga undersökningsproblemet. Avsikten har varit att upptäcka den reflekterande och systematiserande kunskapen som kan besvara forskningsfrågan.²⁸

Informanterna informerades om avsikterna med undersökningen vid första introduktionstillfället. Vilket tidigare nämnts, går lärare och elever individuellt igenom

²⁵ Kullberg (2004), s. 92.

²⁶ Ibid., s. 92,

²⁷ Ibid., s. 153,

²⁸ Se bilagor, Nr.4 och Nr.5., s. 47 och s. 48.

elevprestationer och mål för kursen vid mitterminsomdömet. Efter omdömesdiskussioner har elever och lärare fått svara på intervjufrågor. Intervjuerna utgår från åtta till nio frågor till både lärare och elever. Intervjuerna med varje elev har tagit mellan fem till tio minuter, medan intervjuer med enskilda lärare har tagit mellan 15-30 minuter. Sammanlagt har nio intervjuer genomförts. Tanken som tidigare beskrivits, är att mina iakttagelser och intervjuer ska synliggöra hur elever och lärare förstår och skapar mening kring betyg i estetiska ämnen. Underlaget i undersökningen vilar därmed på individuella intervjuer med elever och lärare, samt de diskussioner som uppkommer utifrån mitterminsomdömen. Intervjufrågorna har formulerats utifrån undersökningens syfte och frågeställning.²⁹

Undersökningens analysverktyg är hämtat från diskursanalysens principer och följer samma analysspår som beskrivs av Torbjörn Forkby.³⁰ Det vill säga ett stegvist arbete där jag som forskare successivt söker mig ifrån detaljnivån till de övergripande strukturerna. Analysarbetet fungerar i praktiken som en ständigt pågående aktivitet under forskningsprocessen. Detta innebär, att det lilla söker sig mot det övergripande, men lika ofta tvärtom, genom att söka från det stora till det lokalt avgränsande. I analysarbetet riktas uppmärksamheten mot olika aspekter i betygssammanhang. Väsentliga sökbegrepp har varit att se hur *styrning* och *strukturering* av möten i mitterminsomdömen går till, vilken betydelse *kategoriseringar* av elev respektive lärare har, hur gränser till skolans styrdokument gällande betyg upprätthålls. Det innebär att jag har observerat alla situationer där detta har kommit till uttryckt och sökt efter vilken funktion yttrande kan ha i sammanhanget.³¹ Den andra typen av funktion som undersökningen hanterar, är betygets funktion. Ett ytterligare sökbegrepp har varit *makt*. Det vill säga, något som skapar subjekt och agenter, vilket handlar om olika maktaspekter i form av styrningar som uppstår i betygssammanhang.³²

1.8 Teori och tolkningsram

1.8.1 Socialkonstruktionismen

Socialkonstruktionismen är en grundsten i undersökningen. Principer i denna teori samspelar väl med diskursanalysen och har påverkat hur jag förhåller mig till de informanter som

²⁹ Ibid., s. 47 f.

³⁰ Forkby, Torbjörn (2007) "I normaliseringens närhet", i Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.)(2007) *Diskursanalys i praktiken* Malmö: Liber AB

³¹ Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.)(2007) *Diskursanalys i praktiken* Malmö: Liber AB. s. 85.

³² Ibid., 129 f.

medverkat i undersökningen. Socialkonstruktionismen skiljer inte i grunden på subjektet och objektet, vilket vill säga, att vi lever i ett totalt beroendeförhållande till världen. Kunskap skapas och definieras i samspelet mellan oss människor. I boken *Social Constructionism* beskrivs att, med ett socialkonstruktionistiskt perspektiv behöver vi ständigt vara försiktig i våra antaganden om hur världen ska tolkas. Med det menas att det sätt som människor kategoriserar och uppfattar världen inte nödvändigtvis hänvisar till en för alla giltig verklighetsuppfattning och verklighetsbild.³³ De kategorier och begrepp som vi använder oss av för att uppfatta världen har en historisk och kulturell anknytning.³⁴ Detta betyder att alla sätt av förståelse är historiskt och kulturellt knutna. Alla kategorier av social interaktion är intressanta för socialkonstruktionismen, speciellt den språkliga interaktionen.³⁵ All kunskap baseras på att vi ser världen från ett specifikt perspektiv vilket tjänar ett specifikt intresse.³⁶ Vårt sätt att förstå världen kommer inte ifrån en objektiv verklighet utan från andra människor, både nu levande och dånida. Betyg i detta sammanhang är ett konstruerat system som fungerar som en ordning i vår samvaro i dagens samhälle. Den franske idéhistorikern Michel Foucault är en viktig teoretiker gällande studier av makt och styrning i utvecklingen av det moderna samhället. Foucault har sagt att det inte är möjligt att utöva makt utan kunskap, och att det är omöjligt för kunskapen att inte framkalla makt. Det vill säga, makt och kunskap är beroende av och förutsätter varandra.³⁷ Makt är något dynamiskt som hela tiden befinner sig i förändring, vilket innebär att styrkeförhållandena kan förändras.³⁸ I denna undersökning riktas fokus på samspelet mellan elev och lärare med inriktning på hur var och en skapar mening.

1.8.2 Diskursanalys

Analysen i denna undersökning innebär en kombination av kritisk diskursanalys och diskurspsykologi. Dessa angreppssätt knyts samman med socialkonstruktivismen.³⁹ Den kritiska diskursanalysens angreppssätt ansluter till Foucaults föreställningar om *makt* som skapar subjekten. Winther Jørgensen och Phillips beskriver att den kritiska diskursanalysens forskningsfokus riktas på motsvarande sätt *både* diskursiva praktiker som konstruerar världsbilder, sociala subjekt, sociala relationer, inklusive maktrelationer, *och* mot den roll som

³³ Burr (2003), s. 3.

³⁴ Ibid., s. 3 f.

³⁵ Ibid., s. 4,

³⁶ Ibid., s. 6,

³⁷ Nilsson, Roddy (2008) *Foucault en introduktion*. Lund: Égalité. s. 84.

³⁸ Ibid., s. 86,

³⁹ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB. s. 11.

dessa diskursiva konstruktioner spelar i främjandet av bestämda sociala gruppers intressen.⁴⁰ Fördelen med dessa angrepps sätt är att de är mycket empiriskt orienterade. Ramen tar hänsyn till elever och lärares aktiva roll i diskursiv och social reproduktion och förändring.⁴¹ Med hjälp av diskurspsykologi ses talspråk som konstruktioner av världen som orienteras mot sociala handlingar.⁴² Winther Jørgensen och Phillips menar att diskurspsykologins socialkonstruktivistiska angreppssätt baseras både på uppfattningen om att jaget är ett diskursivt subjekt och på det interaktioniska antagandet. Det vill säga, att människor använder diskurser aktivt som resurser och inte bara är bärare av diskurser.⁴³

Med hjälp av den diskursanalytiska teorin sorterar och synliggör jag de olika utsnitten av intervjuer och observationer för att kunna analysera materialet. Som forskare är det viktigt att vara reflekterande i analysarbetet och fundera över hur egna ordval kan påverka informanterna. I en undersökning som Pat Thomson medverkat i, framställs det reflekterande analysarbetet så här:

Being able to say what you think, in the ways that you want, is highly depended on what you are asked, by whom, about what, and what is expected of you. What is said in one setting to one person may not be the same as what is said on a different day to a different person. Power relations of class, gender, race, ethnicity, dis-ability, sexuality and age all constrain social relations and may profoundly limit what can be said.⁴⁴

Winther Jørgensen och Phillips, diskuterar sambandet mellan kunskap och sociala processer.⁴⁵ De menar att kunskapen frambringas i social interaktion, där det både byggs upp gemensamma sanningar och kämpas om vad som är sant och falskt. För Foucault existerar aldrig sanningen utanför makten.⁴⁶ Han anser att sanningen har både en politisk och etisk innebörd som är historiskt knutna och är beroende av de maktrelationer som dominerar vid olika tidpunkter.⁴⁷ Genom föreningen av makt och kunskap betonas att diskursen alltid för med sig sociala konsekvenser.⁴⁸ Inom en bestämd världsbild blir en del former av handlingar naturliga och andra otänkbara. Dessa tankar är viktiga vid analyser och tolkningar som hanterar det sammanhang skolan utgörs av, och som konstruerats av oss människor. Winther

⁴⁰ Ibid., s. 145,

⁴¹ Ibid., s. 145,

⁴² Ibid., s. 97,

⁴³ Ibid., s. 105,

⁴⁴ Thomson, Pat (red.) (2000) *Doing visual research with children and young people*. London: Routledge. s. 6.

⁴⁵ Winther Jørgensen & Phillips (2000)

⁴⁶ Nilsson (2008), s. 81.

⁴⁷ Ibid., s. 82,

⁴⁸ Ibid., s. 85,

Jørgensen och Phillips menar att ”diskursivt handlande är en form av socialt handlande som bidrar till att konstruera den sociala världen (inklusive kunskap, identiteter och sociala relationer) och därmed bevara vissa sociala mönster.”⁴⁹ Människor har inte en inre *essen* – en uppsättning äkta, stabila eller autentiska karakteristiska.⁵⁰ Inom diskursanalysen handlar det om att se det vi kallar egenskaper, tillhörigheter med mera, som diskursivt formade, språkligt burna och satta genom handling.⁵¹

1.8.3 Betyg och bedömning

Grundsynen för estetisk verksamhet som präglade det tidigare gymnasiet har förändrats. Det betyder att exempelvis ämnet ”Estetisk verksamhet” på gymnasiet inte är obligatoriskt längre, utan ett tillvalsämne. Kurser i estetiska ämnen ska endast erbjudas som individuellt val.⁵² Göran Linde skriver att: ”Inför val brukar betygsfrågan bli het och det finns en symbolisk koppling mellan att stå för gedigna kunskaper i skolan och att gilla tidigare betyg eller betygssteg.”⁵³ Han menar att de politiska punktmarkeringarna i betygsfrågan är alltid i båda blocken befriade från diskussion om den mätteoretiska grunden och också om de kunskapssteoretiska utgångspunkterna för att tala om vad kunskapskillnader består av.⁵⁴ I gymnasieförordningen 7 kap. 2 § slås fast att fastställda beteckningar alltid skall användas i gymnasieskolan.⁵⁵ Astrid Petterson menar att syftet med bedömning kan vara att resultatet av bedömningen ska utgöra utgångspunkten för en diskussion och en åtgärdsplan för exempelvis hur en elev kan stimuleras i sitt lärande och förbättra sina prestationer.⁵⁶ Skollagen innehåller bara två bestämmelser om betygen där den ena belyser förhållandet mellan betygen och kursplanen. Den andra speglar betygens funktion som behörighets- och urvalsinstrument. ”I 5 kap. 4c § tredje stycket för gymnasieskolan har skollagen först lagt fast den grundläggande principen att eleven har rätt att få betyg efter varje kurs.”⁵⁷ I följande reglering av stycket framgår det att betyget skall visa om eleven har uppfyllt kurskraven för den aktuella kursen eller inte.⁵⁸

⁴⁹ Winther Jørgensen & Phillips (2000), s. 11 f.

⁵⁰ Ibid., s. 12,

⁵¹ Börjesson & Palmblad (2007), s. 85.

⁵² Liedman (2011), s. 118.

⁵³ Linde, Göran (2006) *Det ska ni veta! En introduktion till läroplans teori*. Lund: Studentlitteratur AB. s.107 f.

⁵⁴ Ibid., s.107 f.

⁵⁵ Skolverket, Se bilaga, Nr.2. s. 46.

⁵⁶ Lindström, Lars; Lindberg, Viveca; Petterson, Astrid (red.) (2011) *Pedagogisk bedömning*. Stockholm: Stockholms universitets förlag. s. 32.

⁵⁷ Davidsson, Sjögren & Werner (2004), s. 53 f.

⁵⁸ Ibid., s. 54,

Eklöf menar att rådande läroplaner beskriver övergripande mål med skolans verksamhet som rör värdegrund och elevernas personliga och kunskapsmässiga utveckling. Dock innehåller de inte information om vad undervisningen bör innehålla eller vilka undervisningsmetoder som ska användas.⁵⁹ I läroplanen står det att det som ska bedömas och betygssättas är kunskapskvalitet, inte kunskapskvantitet. Betygssättning ska ske i relation till samma mål och efter samma principer för alla, men hur eleverna uppnår den kunskap som krävs för ett visst betyg är upp till skolorna, lärarna och eleverna att bestämma lokalt. Varje betyg ska motsvara ett visst kunskapsinnehåll som i sin tur ska svara mot de mål och betygskriterier som finns angivna i kursplanen. Dessa målbeskrivningar finns numera för alla kurser i gymnasieskolan.⁶⁰

1.9 Tidigare forskning

Det finns en hel del forskning kring betyg och hur detta påverkar skolan och synen på kunskap. Lundahl, Román och Riis har i sin undersökning fokuserat på tidig betygssättning från andra länder och om effekterna av betygssättning för lärandet. Författarna konstaterar att läraren har en mycket stor betydelse för elevernas resultat och kunskapsutveckling. Ett annat problem författarna syftar på i betygssammanhang är, att de kunskaper samhället är i behov av i hög grad handlar om förmåga och vilja att lösa problem, att tolka komplicerade sammanhang och att kommunicera och ställa nya frågor. Utvecklingen av just dessa kunskaper anser författarna antagligen hämmas mest, relativt sett, av betygssättning.⁶¹ Per Andersson har undersökt studenters erfarenheter av att studera och bli bedömd. Hans undersökning betonar bedömning i relation till individen, den studerande, och hans eller hennes studier.⁶² Anna Bjuremarks rapport ger exempel på resonemang kring bedömning och betygssättning. Resonemangen handlar bland annat om, hur det går att konstruera och tillämpa instrument för att avgöra om studenterna har uppnått den förväntade kunskapen. Förhoppningen är att kunna förbättra bedömningsprocesser och göra bedömningskriterier mer synliga.⁶³

⁵⁹ Eklöf (2011), s. 74.

⁶⁰ Ibid., s. 74,

⁶¹ Lundahl, Román & Riis (2010), s. 6 f.

⁶² Andersson, Per (2000) *Att studera och bli berömd. Empiriska och teoretiska perspektiv på gymnasie- och vuxenstuderandes sätt att erfara studier och bedömningar*. Linköping: UniTryck. s. 19.

⁶³ Bjuremarks, Anna (2011) *Att bedöma och sätta betyg – En utvecklingskonferens om traditioner*. Krav och nytänkande vid LiU förs resonemang. Linköping: LiU-Tryck. s. 7.

Tomas Saar, har studerat olika utgångspunkter gällande barns och ungas villkor i pedagogiska miljöer. Forskningsprojektet utgår från en socialkonstruktivistisk syn på kunskap. Med det menar Saar att kunskap kan ses som något som konstrueras genom dialog i sociala möten. Saar utvecklar sina tankar om olika maktpositioner med hjälp av Michael Foucault, där han ser hur vissa föreställningar om kunskap får legitimitet i skolan, medan andra aktiviteter, till exempel lek och skapande, placeras i en motsatsställning och exkluderas från lärandet.⁶⁴ En viktig aspekt inför min undersökning är det Saar diskuterar, hur kunskap kan ses som föränderliga kulturella föreställningar, snarare än något entydigt som enkelt kan beskrivas och mätas. Genom ett socialkonstruktivistiskt perspektiv ifrågasätter Saar uppfattningen om att det finns kvalitativt skilda kunskapsformer. Saar menar att den vanliga distinktionen mellan teoretiska och praktiska kunskaper behöver utmanas.⁶⁵

2. Bearbetning och analys

I detta avsnitt presenteras och analyseras först materialet utifrån mitterminsomdömningsarna. I analysen beskrivs hur jag uppfattat resonemang kring mål och betyg i respektive ämne. Vidare har informanternas resonemang analyserats utifrån de enskilda intervjutillfällena. Resonemangen rör sig kring kommunikationens betydelse för elevers mål och prestationer. Vilket leder vidare till lärarrollens betydelse för feedback och vägledning, jämte tänkbara maktaspekter. Det finns olika sorters makt i skolans diskurs. En kan vara den makt som lärarna fogar över gällande bedömning och betyg av elevprestationer. I denna undersökning koncentreras maktaspekten till det som kretsar kring betyg. Detta kan förenas med det som rör betygets funktion och kunskapsutveckling, samt kommunikationen kring bedömning och betyg. Intervjumaterialet är samlat vid tre olika skolmiljöer och klassificerar sig därmed i skoldiskurs.

⁶⁴ Saar (2005), s. 30 f.

⁶⁵ Ibid., s. 31,

2.1 Mitterminsomdöme

I detta stycke visas hur handlingar i en pågående praktik verkar, där elever och lärare kommunicerar betyg. Till att börja med beskrivs de handlingar som observerats under mitterminsomdömen, för att senare synliggöra hur strukturering av möten i mitterminsomdömen sett ut. Dessa beskrivningar är indelade i kurs respektive lärare. Utifrån varje indelad kurs ges därefter en sammanfattande bearbetning och analys från samtalen av kursernas mitterminsomdömen. Alla elever som ingår i de sex skildrade situationerna från mitterminsomdömena är också representerade via intervjusamtalen. Genom att framvisa mitterminsomdömen med samma elever som också presenteras genom intervjusamtalen, går det att koppla intervjuerna till en existerande situation med lärare respektive elev.

2.1.1 Mitterminsomdöme i bild

Fältanteckning från mitterminsomdömning den 13 oktober 2011. I denna bedömning är det bildläraren Jonny och två elever som enskilt samtalar om elevens prestationer i ämnet bild. Kursen utgår från det gamla betygssystemet.⁶⁶

2.1.2 Bildelev Sebastian

Sebastian och läraren Jonny diskuterar bilder i loggboken. I samtalet är Sebastian tystlåten och det krävs att läraren Jonny frågar mycket för att det ska uppstå en diskussion under mitterminsomdömet. Sebastian har tecknat mycket med blyerts. Alla bilder i loggboken är svartvita. Jonny vill att Sebastian ska jobba mer med färg i sina bilder. Jonny konstaterar att Sebastian är en skicklig tecknare, men behöver utmana sina kunskaper mer genom att till exempel använda färg i sitt bilduttryck. Trots allt, säger läraren Jonny att han är imponerad över det Sebastian gjort. Jonny berättar att Sebastian behärskar sitt uttryck, men att han borde testa andra möjligheter i sin bildframställning. Ingen betygsbedömning framkom under detta samtal. Sebastian fick trots det veta att han låg bra till i ämnet bild.

2.1.3 Bildelev Josefine

Den andra bildeleven heter Josefine och är från samma klass som Sebastian. Läraren Jonny startar med att diskutera loggbokens utseende. Alla elever får dekorera sina loggböcker hur de vill. Det vill säga, eleverna gör utsidan av sina loggböcker. I Josefines loggbok fanns allt från fotografier till bitar från en grekisk plastpåse som gör reklam för resor och semestrar.

⁶⁶ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

Jonny vill att Josefine beskriver hur hon har arbetat och tänkt med sina bilder. Under detta mitterminsomdöme fungerar diskussionen mer spontant. Jonny beskriver loggboken som skojig och att Josefine arbetat mycket med boken. Ingen betygsbedömning framkommer under samtalet, utan Jonny hänvisar till att detta bådär gott inför Josefins fortsatta utveckling i bildämnet.

2.1.4 Bearbetning av mitterminsomdöme i bild

Bildläraren Jonny, tar inte upp exakta betygsbegrepp under mitterminsomdömena, utan arbetar utifrån feedback och använder elevers resultat som utgångspunkt för en diskussion och en eventuell åtgärdsplan för att stimulera elevers lärande och förbättra deras prestationer.

I och med att Sebastian inte var så pratsam föreföll det sig naturligt att Jonny var den som pratade mest och på det viset styrde samtalets riktning. Han talade mycket om att Sebastian skulle använda mer färg i sitt bildskapande. Inga motivationer från Sebastian avslöjades under kommunikationen med Jonny. I och med detta är det svårt för Jonny att se hur Sebastian tänker kring sitt arbete. Lärares bedömningsgrunder vilar i hög grad på tolkningar och de kunskaper som finns kring elevens processarbete och bildprestationer.

Genom att Josefine vill prata, uppstår en spontan dialog mellan henne och Jonny. Via den goda kommunikationen får Jonny en djupare information kring Josefines reflektiva tänkande. På det sättet har Josefine synliggjort för sin lärare hur hon ser på sin arbetsinsats. I utbyte får Josefine ytterligare kunskaper om hur Jonny tänker kring just hennes arbetsprestationer. Genom att Josefine prestationer används som utgångspunkt i samtalet, kan Josefine få en klarare insyn i hur hennes mål i ämnet ska kunna uppfyllas via åtgärdsplan. Båda parterna delar kunskaper med varandra, trots att lärare och elever använder dessa kunskaper i olika syften.

2.1.5 Mitterminsomdöme i foto

Den 24 november 2011 gör jag min andra undersökning i ämnet foto. Det är en kort och intensiv kurs på 10 veckor med ca 16 elever. Även denna kurs utgår från det gamla betygssystemet.⁶⁷ På grund av att detta inte gjorts tidigare, startar fotoläraren Helen med att informera eleverna om kursens kriterier och mål. Hon berättar om vilka kunskaper kursen ska ge och vilka regler elever ska ta del av för att minska olyckshändelser i det egna arbetet. Där efter tar Helen upp betygskriterier för kursen.

⁶⁷ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

2.1.6 Fotoelev Elin

Läraren Helen frågar hur Elin tillämpar fotoframställning på ett kreativt sätt. Elin kan inte svara. Helen förklarar vad som menas med *kreativt* utifrån hennes egen tolkning av betygskriterier för kursen. Helen använder styrdokument i sina samtal under mitterminsomdömet. Helen har tittat lite på var Elin ligger någonstans i kursen och frågar, vad hon tycker om sin arbetsinsats. Elin är missnöjd med sina prestationer utifrån uppgifterna. Hon tycker att det är så mycket grundkunskaper i uppgifterna. Helen berättar vad Elin bör utveckla och arbeta med. Elin får veta att hon ligger på ett VG plus. Under detta mitterminsmöte pratar Elin relativt lite i jämförelse med läraren.

2.1.7 Fotoelev Magnus

Nästa elev som kommer in heter Magnus och fotoläraren Helen drar på nytt igenom kursens kriterier och mål. Helen tar upp att Magnus ska kunna hantera skyddsutrustning och teknik. Hon ställer sedan samma fråga till Magnus som hon gjorde till Josefine, hur Magnus ska kunna tillämpa fotoframställning på ett kreativt sätt. Magnus svarar: *Va?* Magnus säger att: *Det känns som om de inte börjat än att arbeta med det kreativa sättet.* Helen frågar Magnus var han anser sig ligga någonstans betygsmässigt. Magnus svarar: *Ehee... nja vet inte?* Helen svarar att Magnus ligger på ett G och ifall han vill, går det att gå ut att arbeta med den nya tekniken. Helen frågar till sist, om Magnus har ett betygsmål? Magnus svarar att: *Jag vet ingenting om det?* Under samtalen i allmänt har det diskuterats mycket om begreppen *kreativt* och *medvetet sätt*.

2.1.8 Bearbetning av mitterminsomdöme i foto

Under mitterminsomdömet styr Helen samtalets inriktning genom att ställa frågor till eleverna under samtalets gång. *Kreativt* och *medvetet sätt* är två svåra begrepp som tas upp under mitterminsomdömet i ämnet foto. Både Elin och Magnus hade svårt att beskriva begreppens innebörd under samtalet. Trots att Elin säger sig vara missnöjd är det svårt att uppfatta vad Elin tycker om sina prestationer i verkligheten. Än mindre kommer Elins tolkningar fram på det hon presterat hittills. Elin hade ett tydligt betygsmål till skillnad från Magnus, som inte tycktes vara så betygsmädd, trots att han strävar efter ett bra betyg. Elevernas osäkerhet och missnöje i vissa avseenden kan möjligen bero på av kursen är så kort och intensiv. Under några veckor har eleverna bara hunnit bekanta sig med det tekniska för att sedan börja med fotografering och bildbearbetning. På grund av det stadium kursen befann sig i, tjänade inte mitterminsomdömet sitt syfte fullt ut. Där *funktionen* av yttranden inte ger en tydlig bild av elevers tolkningar och åsikter av sina prestationer i ämnet. Trots att bedömningsgrunder i

ämnet är genomförbara, så uteblir bedömningsgrunder som har sin utgångspunkt i elevernas eget arbete. På det sättet missas den åtgärdsplan som kan vara till hjälp för att elever ska kunna nå sina mål. Denna omständighet är svår för både elever och lärare.

2.1.9 Mitterminsomdöme i estetisk kommunikation

Den 30 januari 2012 gör jag min tredje och sista del av undersökningen i estetisk kommunikation med läraren Mia. I denna kurs tillämpas det nya betygssystemet.⁶⁸ Detta är en stor klass på ca trettio elever som handleds av två lärare, en bildlärare och en musiklärare. Estetisk verksamhet är ett tillvalsämne och där finns elever med olika intressen och inriktningar.

2.1.10 Estetisk kommunikation, elev Olle

Estetläraren Mia i bildämnet frågar hur eleven Olle upplever att det går för honom i kursen. Olle svarar: *Jag upplever att det går bra för mig, men att det finns en del att utveckla i teorin.* Olle tycker att kursen känns långrandig. Mia frågar Olle om han vet vad kursen går ut på. Olle svar på frågan, tolkas av båda lärarna som att Olle är väl införstådd med vad kursen ska gå ut på. Olle frågar ifall den egna åsikten kan påverka betyget negativt. Olle fortsätter, eftersom svaret från båda lärarna är, nej. Han menar att kursen är för enkel. Olle informerar båda lärarna om att han gått i en musikklass. Han förklarar också vad han utgått ifrån när han beskriver kursen som lite tråkig. Det uppstår en ömsesidig dialog mellan lärarna och Olle. I det stora hela bygger samtalen på att lärarna beskriver vad kursen går ut på i slutändan. Olle får reda på att han ligger på ett godkänt i nuläget. Olle förklarar att han har läs- och skrivsvårigheter. Han undrar om lärarna har detta i omtanke vid bedömning och betygssättning. Omdömet har getts utifrån ett gemensamt grupparbete som är ett slags reflektionsarbete med titeln ”Bytet”. Olle undrar vilket betyg han skulle få i bild respektive musik. Lärare i musikämnet säger att han skulle sätta ett högt betyg i musik, medan Mia som är lärare i bild inte tycker att Olle är tillräckligt engagerad i bilddelen. Olle ger kritik på att man arbetat med de stora uppgifterna i grupp och att den egna insatsen inte syns så mycket. Olle menar att i bilddelen behöver man inte vara så duktig, utan att det handlar mer om att visa en slags process. Lärarna förklarar syftet med uppgifter i ämnet. Olle argumenterar emot. Lärarna börjar prata om hur Olle ska kunna utvecklas ytterligare i ämnet. Olle vill ha betyg A i ämnet. Lärarna säger: I så fall har vi mycket att jobba på. Olle får veta att han i nuläget ligger på C i musikkdelen och C i bilddelen.

⁶⁸ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

2.1.11 Estetisk kommunikation, elev Julia

Läraren Mia säger att Julia är en av de få elever som får B+ i ämnet. Mia tycker att Julia jobbat väldigt bra i helhet. Båda lärarna har sett att Julia tar ett stort ansvar i grupparbetet. Under samtalet bollar Julia sina idéer så att lärarna kan hjälpa till att lyfta fram hennes idéer i processarbetet. Lärarna börjar prata om den nya uppgiften. Julia förklarar vilka idéer hon har för att lösa den nya uppgiften. Lärarna säger avslutningsvis, att de kommer att kunna handleda Julia när Julia kommit igång med nya uppgiften.

2.1.12 Bearbetning av mitterminsomdöme i estetisk kommunikation

Utifrån mitterminsomdömena framkom det tydligt att eleverna hade olika förmågor i denna kurs. Närmare bestämt, att vissa elever hade sin styrka i musik och andra i bild, eller både och. Men det fanns också elever som var mer osäkra och valt kursen på grund av att de är intresserade av estetiska ämnen. Olle visste redan att han kommer att söka vidare inom musik och hade valt kursen för att få en kompetens som stöder vidare studier inom området. Kommunikationen under mitterminsomdömet mellan Olle och lärarna var mycket givande, vilket både lärarna och Olle kan dra nytta av. Olle sa emot och lärarna fick konfrontera hans kritik med konkreta svar. Samtalet var trots det avspänt. Varje part kunde bemöta yttat argument på ett konkret och ömsesidigt sätt, utan att någon behövde känna sig tillrättavisad. Detta kan ses som ett exempel på hur makt i en kommunikation kan fördelas jämt och rättvist. Julia använde samtalet till att bolla sina idéer för att på det sättet få hjälp att utveckla sina kunskaper i ämnet. Hon var en av de få som tilldelats ett så högt betyg mitt under en pågående kurs. Därmed fanns det inte så mycket att argumentera emot, varken från Julias eller lärares håll. Kommunikationen var bra, och mest handlade samtalet om hur Julia ska kunna hålla sin nivå för att nå det resultat hon strävar efter. Samtalets styrning var jämn fördelad, genom att både Olle och Julia pratade mycket under mitterminsomdömet. Detta medförde att både lärares och elevers röster blev hörda i samma utsträckning.

2.2 Elevers uppfattningar av mitterminsomdöme

Från mitterminsomdömena har jag valt ut de elever som jag antagit innehar information, samt varit väl villigt inställda till att delta i en intervju. Hur upplever du mitterminsomdömet i ämnet bild? Utifrån frågan svarar Josefine på följande sätt:

Nämen, jag tycker det är jätte bra att man får veta lite ifall man är på rätt väg /.../. Att man gör rätt och hur de funkar och lite såhär. /---/. Ifall jag borde använda mer fantasi, eller så. Man har en aning om vad man håller på med.⁶⁹

De kommande svaren som eleverna Olle och Julia gett, har sin utgångspunkt från mitterminsomdömet med två lärare i estetisk kommunikation. Detta är det enda ämnet i undersökningen som tillämpar det nya betygssystemet.⁷⁰ Det kan i sin tur vara en av anledningarna till att samtalet kretsar mer kring betyg än vad mitterminsomdömet med bildläraren Jonny gjorde. Trots att lärarna med en viss påtryckning av eleverna diskuterar betyg, har tyngden i samtalen ändå vilat på feedback och de bedömningar som baserats på elevernas resultat. Detta har utgjort utgångspunkten för diskussioner och eventuella åtgärdsplaner för hur eleverna ska kunna stimuleras i sitt lärande och förbättra sina prestationer. Nedan ger Olle sin syn på mitterminsomdömet.

I ämnet estetisk kommunikation så tycker jag det har varit lite sent /.../. Med de andra lärarna var det liksom, två kanske tre veckor sen? /.../. Jag skulle säga att det var väl bra samtal. Det var bra.⁷¹

Trots att Olle gjorde motstånd, genom att argumentera emot lärarna vid mitterminsomdömet, har han en positiv inställning till samtalet med lärarna. Julia är också nöjd, trots att hon tycker i likhet med Olle att hennes insatser inte märks så mycket i grupparbeten. Ändå säger lärarna att det har märkt Julias insatser och gjort bedömningar därefter.⁷²

Jag är väldigt nöjd. Asså vi har ju haft för det mesta grupparbete nu /.../. Det kan ju vara svårt att liksom få, de man själv gör att liksom märkas. Men jag tycker att det varit väldigt bra. Så jag är nöjd med innehållet liksom.⁷³

Fotoeleven Magnus riktar inte sitt svar mot frågan, utan syftar mer till sitt egna resultat.

Som jag fick? Ja, det var ju helt värdefullt! Men, man får godkänt i alla fall!⁷⁴

En koppling till Magnus svar blir därför frågan: Hur stämmer bedömningen (och dina betyg) överens med din syn på din arbetsinsats och utvunnen kunskap i ämnet foto?

Eftersom jag, kan så jätte mycket mer. Men, jag orkar inte. Det funkar inte. Det håller inte. Jo, det funkar men, håller inte. Ja, jag behöver mycket tid tror jag?⁷⁵

⁶⁹ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Josefine, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

⁷⁰ Se bilaga, Nr.5. s. 49.

⁷¹ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁷² Denna information framgick under mitterminsomdömet tidigare. s. 22.

⁷³ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Julia, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁷⁴ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

⁷⁵ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

Genom intervjun har jag kunnat se hur Magnus tänker kring gemensamma sanningar som diskuterats under mitterminsomdömet. Magnus vet att han kan prestera bättre än betyget G, men av olika anledningar inte når ända fram. I och med det inser han också att betyget blir ett godkänt trots att han kan så jätte mycket mer.

2.3 Lärares uppfattningar av mitterminsomdöme

I detta stycke beskriver lärarna Mia och Jonny vad de anser om mitterminsomdömen. Först ger Mia en kort förklaring över hur hennes mitterminsomdömen med elever kan se ut. Mia beskriver också hur hon inverkar på eleverna för att kunna få tillgång till viktig information som handlar om, hur väl eleverna är insatta i betygssystemet.

Jag börjar ofta med att ställa frågan; Hur tycker du själv att det går? /.../. Man får veta ganska mycket kring hur mycket de förstår av betygssystemet. Då vet jag hjälp, här måste jag förklara mera, eller amen den här eleven har faktisk förstått vad det är som krävs i kursen. /.../. Ibland är de väldigt försiktiga. /.../. Dom vågar sällan beskriva specifikt vad de gör. Så då måste man putta in små frågor.⁷⁶

Genom att ställa frågor till eleverna får läraren Mia igång en diskussion där eleverna utvecklar sina tankar i ord. Nedan beskriver Mia hur hon uppfattar att mitterminsomdömena kan påverka elevers resultat

Det har en funktion. Det kan bli en sporre. Att man vill jobba vidare, man behöver utvecklas mer. Och man får syn på vad det är som saknas. För man har bestämt sig, man ska ha ett högt betyg. Och då får man reda på vad som saknas helt enkelt för att nå det betyget.⁷⁷

Mia tycker att mitterminsomdömena har en funktion som kan vara en sporre för eleverna samtidigt som det bistår lärarna med mer information om hur pass insatta eleverna är gällande mål och betygskriterier för kurser. Bildläraren Jonny tror absolut att mitterminsbedömningarna kan påverka eleverna.

Det ideala är ju att det ständigt finns en kommunikation. Att man då har synpunkter på deras bilder hela tiden. /.../. De flesta av oss bildlärare går ju runt och har synpunkter när de jobbar, och det är väl det som är den stora påverkan, tror jag. Jag tror det påverkar mer än betygssnacket.⁷⁸

Jonny menar att de synpunkter som lärarna ger till elever under arbetsgången av olika uppgifter ger mer än betygsspråket. Jonnys resonemang visar på att han gör skillnad mellan

⁷⁶ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁷⁷ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁷⁸ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm.

diskussioner om elevarbeten och ”betygsnacket”. Frågan är om det är en nödvändig motsättning från Jonnys sida. Detta med tanke på, att det är viktigt för eleverna att förstå betygsriterier för att kunna uppfylla kunskapskraven för de olika betygsnivåerna.

2.4 Kommunikationen mellan lärare och elev

Vidare grundas analyser även på, huruvida kommunikationen påverkar förståelsen av bedömning och betyg. För att komma åt de individuella tankarna kring kommunikationens betydelse, har informanterna svarat på specifika frågor gällande kommunikationen under bedömningssammanhang. För att få en klarhet kring frågor gällande hur kommunikationen upplevs, utgår jag från en kurs och en lärare i taget. Det vill säga, frågor ställs till en lärare från en kurs och följs upp av hur hans eller hennes elever ser på deras kommunikation. Först svarar bildläraren Jonny på frågan: Hur tycker du att kommunikationen mellan dig och dina elever fungerar gällande resultat och mål, samt betyg i bildämnet?

För det mesta tycker jag det fungerar bra. Men, fullt ut vet jag inte, då?⁷⁹

För ytterligare förståelse i frågan krävs bildeleven Sebastians svar på frågan: Hur gör ni när du och din lärare diskuterar betyg och bedömning?

Förutom det som vi nyss gick igenom. Det vill säga, feedbacken på det jag behöver öva, så har vi inte så många fler diskussioner angående just betyg.⁸⁰

Sebastians har klart för sig att funktionen av feedbacken ska synliggöra det han måste öva mer på. Sebastians svar angående diskussioner om betyg, är jämförbar med bildläraren Jonnys mitterminsomdömen, där fokus inte låg på betyg utan feedback och mål. Nedan svarar fotoläraren Helen på samma fråga som läraren Jonny svarat på.

Ja, jag tänker att den här kommunikationen kan förbättras på många sätt. Det är ganska svårt att hinna med den kommunikationen, just betyg. Målen hinner man ju med, när jag pratar med eleven om bilder, titta här och här. Då, kommunicerar ju vi, och eleven får mer kunskap i till exempel bildanalys eller i bildkomposition och på så sätt så når jag ju målet.⁸¹

Skillnaden mellan lärarna Jonny och Helen gällande betygsdiskussionerna är bland annat, att Jonny arbetar medvetet med att inte rikta för stor uppmärksamhet för just betyg. Medan Helen känner att hon inte hinner med betygsdiskussionerna och prioriterar att kommunicera kursens

⁷⁹ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm.

⁸⁰ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Sebastian, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

⁸¹ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Helen, lärare i foto på gymnasium i Storstockholm.

mål. Genom god kommunikation anser Helen att elever får mer kunskap i ämnet. Vidare ställs frågan om kommunikation till Mia:

Vi har jobbat i stora teman, stora arbeten som har tagit flera veckor. Och då har det varit kontinuerlig feedback och stöttning under lektioner. Men nu var det ju mera konkret samtal kring hur når man dom målen man sätter upp i förhållande kunskapsmålen som skolverket ställer då krav på. Och då försöker vi ringa in det man gör och vad man inte gör.⁸²

Trots att kontinuerlig feedback ges under lektionerna, anser Mia att de mer konkreta samtalen förs under mitterterminsömdömet. I kommande intervjuer får eleverna ge sin bild av frågan. Först ut är fotoeleven Magnus som säger att han oftast inte får information om målbeskrivningar för just specifika uppgifter.

Inte så ofta. Men gymnasiet är ju såhär. Man har ju eget ansvar så man får ta hand om det själv, tror jag? Om inte lärarna vill, göra, vissa. Asså, vill.⁸³

Som följdfråga ställdes frågan: Hur gör du för att hitta informationen i uppgifterna?

Då får jag fråga läraren.⁸⁴

Svaren känns motsägelsefulla genom att Magnus säger att det är elevernas ansvar att ta reda på vilka målbeskrivningar som gäller för enskilda uppgifter, ifall lärarna inte vill framföra dessa. I nästa svar menar Magnus att han får fråga lärarna om informationen av målbeskrivningar för specifika uppgifter. Mias elever Olle och Julia, berättar nedan hur de uppfattar att kommunikationen fungerar mellan dem och deras lärare.

Om du vill nå det här, så måste du, jobba lite mer på det här, men annars ser det bra ut. Eller, om det är något negativt. Aha, du ligger bra där men du håller på att sackar efter här. Så nu måste du trycka på det.⁸⁵

Ovan ger Olle exempel på hur en diskussion kan se ut mellan honom och lärare. I likhet med fotoeleven Magnus tycker Olle, att han inte får tillräckligt med information om hur de specifika uppgifterna bedöms.

Dom berättar hur de bedömer oss i ämnet, men inte hur de bedömer oss på uppgifterna. Kanske de inte gör i andra, men i ett sådant här ämne, så kanske det behövs?⁸⁶

⁸² Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁸³ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

⁸⁴ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

⁸⁵ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁸⁶ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

Julia som går i samma kurs som Olle tycker annorlunda kring samma fråga. Nedan beskriver Julia, hur hon fångar upp informationen om mål och kriterier för estetisk kommunikation.

Ja, det tycker jag. Dom lägger också ut det på fronter så man kan ju liksom ha den möjligheten att gå in och kolla.⁸⁷ Och sen så får vi ju kunskapskarven och så när vi börjar med ett nytt arbete. Så man hela tiden kan gå efter, tycker jag.⁸⁸

2.5 Funktionen av betyg

I detta avsnitt beskriver eleverna Josefine, Magnus och Olle sin syn på funktionen av betyg. Nedan ger Josefine sin syn på betygets funktion.

För skulle jag plugga för ingenting, då skulle jag nog inte plugga, så värst mycket egentligen.⁸⁹

Nedan svarar Magnus på samma fråga.

Betyg är det viktigaste man har i skolan. Det är typ därför man går i skolan. För att få ett betyg. Sen är man färdig.⁹⁰

Det är intressant att både Josefine och Magnus inte talade om kunskap i betygssammanhang. Magnus framhåller istället att betyg är det viktigaste som finns i skolan. Kunskapens betydelse förbises i förhållande till betygets betydelse för eleven. Samma fråga ställs till Olle.

Det handlar ju om att få en större överblick om att kunna tolka både musik och bild, och musik och bild tillsammans. Betyg är bara till för att man ska visa att man kan ta in information inom de här olika grenarna, så att säga.⁹¹

För Olle handlar betygets *funktion* i ämnet estetisk kommunikation mest om att visa att han kan ta in information. Nedan beskriver Olle vad han tycker att betyg mäter i estetisk kommunikation.

Just estetisk kommunikation det är otroligt flummigt ämne. /---/. Det är att tolka saker på olika sätt. Det är inte så värst mycket vetenskap bakom det här.⁹²

Tidigare har lärarna sagt att betyg kan ha funktionen av att motivera elever till att studera. Huruvida denna uppfattning motsvarar elevernas åsikter syns nedan genom Olles svar, om betyg och bedömning motiverar till studier.

⁸⁷ *Fronter* är skolans hemsida indelade i kursgrupprum. Här lämnas information ut till eleverna.

⁸⁸ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Julia, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁸⁹ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁹⁰ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

⁹¹ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁹² Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

Aha... Asså alla behöver något att sikta mot, liksom. Och mitt är betyg.⁹³

Trots att lärarna och flera andra elever förutom Olle, tyckte att betyg kan få elever att sporras till att prestera mer, är det inte säkert att samma sak gäller för alla elever. I Olles klass är många elever betygsmotvetna. Men, för somliga elever har betyg inte så stor betydelse. Vilket kan bero på att alla elever inte har lika tydliga mål med sina studier. Nedan visas hur bildeleven Sebastian tycker tvärt emot Olle, gällande betygens betydelse för motivering till att studera.

Jag bryr mig helt enkel inte värst mycket om det. Det som händer, händer, antar jag?⁹⁴

När det gäller lärare och elev så ingår båda grupper i bestämd diskurs. Det vill säga, den diskurs som skolan innefattas av. Det finns olika intressen i grupperna i fråga om betyg. Intervjuerna visar på att lärarna har ett annat förhållande och intresse till betyg än eleverna. Läraren Jonny tycker att det är knepigt med betyg, eftersom det alltid finns en strävan hos eleverna att få ett så högt betyg som möjligt.

Om jag ibland har någon sorts funderingar och tankar om bilder som jag sett att de har gjort, så finns det en tendens hos dem, väldigt starkt anpassa sig efter det. Ja, de vill ju vara så positivt framställt som möjligt med sina arbeten i mina ögon. Och då kanske de är lite väl följsamma ibland mot det man själv säger.⁹⁵

Ovan beskrivs hur *makten* av att vara betygssättare kan ha en stark inverkan på elever, vilket inte är helt oproblematiskt. För att se huruvida elevernas åsikter kan stämma med det Jonny förklarar ovan, ställdes en anknytande fråga till eleverna Elin och Magnus: Hur väl är du insatt i om det finns underliggande eller osynliga krav på exempelvis ditt förhållningssätt och lärande?

Ja det finns det ju. Och det finns det ju i alla ämnen. Är du där och gör bra ifrån dig och även är trevlig och deltar. Då blir det ju ganska mycket annat som spelar in, än bara just kunskapen. Det går ju att smöra för lärarna, för det är ju så. Det går ju få en handledning, så att det funkar.⁹⁶

Ovan förklarar Elin, hur bedömningar och betyg kan påverkas, mer än bara kunskapen. Magnus är inne på en annan linje.

⁹³ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

⁹⁴ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Sebastian, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

⁹⁵ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm.

⁹⁶ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Elin, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

Det är att man ska ha ett visat intresse för det. Det är som att söka jobb, liksom. Har man inget visat intresse. Eller säga varför man platsar eller tycker om. Då får man inte jobbet liksom. Och då får man inget betyg, heller. Tror jag?⁹⁷

Intervjuerna visar att Magnus åsikter motsvarar andra elevers uppfattningar. Det vill säga, elever måste visa ett intresse inför lärarna för att få ett högt betyg. Huruvida Magnus anser att elevers resultat påverkas av intresset blir oklart. En annan fråga till eleverna som anknyter till det Jonny kommenterar tidigare är: Vilka faktorer de tror läraren tittar på när de bedömer och sätter betyg i gällande ämne? Eleverna Elin, Olle och Julia svarar var och en på sitt sätt. Först ut var Elin, som inte verkade vara helt säker på vad läraren ska bedöma och betygssätta i ämnet foto.

Ja, men... hur man betar sig [skratt]. Nämen asså, närvaro. Är du inte här så är det svårt att få något. Asså, påverka över huvudtaget. Men, ja hur man är elev, tror jag påverkar rätt mycket? Jag vet inte?⁹⁸

Trots att läraren Helen diskuterar betygsmål och kriterier för ämnet, är Elin osäker och förlitar sig mer på inre antaganden, än verkliga villkor för bedömning och betyg. En smula osäkerhet fanns även hos Olle.

Jag skulle tro att de bedömer om man visar framfötterna. Och att man kan ta ansvar. Sticker ut lite, gör inte som de andra. Man ska inte gå *mainstream*. Om alla ritar falukorv så ritar jag bröd.⁹⁹

Olles svar tyder på att även han förlitar sig på inre antaganden, än verkliga villkor för bedömning och betyg. Nedan svarar Julia på samma fråga.

Det jag lämnar in, liksom. Och sen också, hur aktiv man är på lektionerna. Det är ju allt man gör egentligen. Ens attityd till ämnet också kanske, liksom också. Om man har varit med och varit delaktig liksom.¹⁰⁰

Julia verkar lita mer på de betygs- och bedömningsgrunder som tas upp av lärarna. Trots det finns det en del antaganden som tyder på osäkerhet. I denna fråga kan det vara av betydelse, hur elever och lärare uppfattar varandra. Nedan ser vi hur läraren Mia tänker kring en fråga som hanterar detta ämne: På vilket sätt söker du den information som utgör din bedömningsgrund för elevers prestationer i ditt ämne?

⁹⁷ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

⁹⁸ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Elin, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

⁹⁹ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰⁰ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Julia, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

För oss, i och med det är en processinriktad kurs. Att skriva om sin process, både som en liten loggbok och sen i en reflektion. På det sättet får vi tag i den. Sen har ju jag iakttagit den i klassrummet /.../. Mina observationer som jag noterar och skriver upp efter varje lektion, ligger ju också till grund för bedömningen.¹⁰¹

Mia pratar om *den*, vilket syftar till att eleven synliggör sin process i en uppgift. Fotoläraren Helen svarar att hon försöker ha en kontinuerlig dialog med eleverna under kursens gång, där eleverna får prata om sina bilder.

Då får jag information om hur de tänker och vart de har varit, och då ser jag ganska snabbt om de har provat sig fram, eller nöjt sig. Jag gör det här testet. Också lite grann för att se att de är med. Sen ser jag också när de jobbar med sina bilder. Om de hela tiden behöver mitt stöd i att hitta eller om de tar sig an det själva. Jag ser deras texter också. Där ser jag tydligt vad som har förståtts och inte.¹⁰²

På liknande sätt som Mia använder fotoläraren Helen individuella arbeten för att hitta den information som krävs för bedömning och betygssättning. För att Helen ska kunna förstå vilka kunskaper eleverna har i ämnet, är det viktigt att elever kan göra reflekterande analyser över sina arbeten.

2.6 Språkbruk för kursmål och betyg

För läraren Mia är undervisningen i estetisk kommunikation något nytt, både som kurs och med det nya betygssystemet.¹⁰³ Hon och en annan lärare har arbetat hårt med att formulera nya typer av uppgifter som ska stämma överens med kursinnehåll och kursmål. Längre ner svarar Mia varför hon tycker att kunskapskraven och målen är så högt ställda.

Därför att jag upplever att går man på årskurs ett på gymnasiet, så har man nästan inte den reflektiva förmågan som krävs i estetisk kommunikation ett, och den ska ju ligga i årskurs ett. I vår klass nu, av trettio elever, så säger vi att det kanske är fem, som det här är enkelt för och sen har vi några som kämpar och nästan är där, men inte riktigt. Så att, den koncentrationen, det sättet att tänka har en sextonåring inte riktigt utvecklat än.¹⁰⁴

Det är värt att reflektera över Mias iakttagelser, gällande hur väl en sextonåring förberetts för denna typ av reflektivt tänkande som krävs i ämnet. Av den orsaken menar Mia att det fordras ändringar i grundskolan.

¹⁰¹ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰² Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Helen, lärare i foto på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰³ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

¹⁰⁴ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

Det kan vara att grundskolan kommer att förändras och då kommer vi få elever som är mer förberedda för den här typen av tänkande och den här typen av arbeten, och kunskapskrav som vi måste bedöma. Men just nu har vi inte det.¹⁰⁵

Nedan diskuterar Mia hur komplexa uppgifterna måste vara formulerade idag.

Nu är det ännu mer komplext för att det är fler nivåer och för att de är högt ställda. Vi måste kunna få in moment där man verkligen synliggör det reflektiva tänkandet, att man kan dra välgrundade analyser och vara nyanserad. Om man inte får fram det på något vis? Så är det jätte svårt att bedöma.¹⁰⁶

Ovan synliggörs, att problematiken för lärarna ligger bland annat kring, hur uppgifter ska vara formulerade, så att eleven kan synliggöra det reflektiva tänkandet. I och med det har begreppen en stor betydelse för elevens analys och reflektionsarbete. Nedan beskriver Mia sin syn på reflektionsarbetet bland elever.

Man kan vara jätteduktig på att, skapa en bild eller spela ett musik instrument. Men, man kanske inte kan, analysera det man gör. Men det ställs ju krav på, i den här kursen.¹⁰⁷

Sebastian tyckte att han ibland, fått ett för högt betyg. Genom följdfråga, synliggjordes anledningen till Sebastians åsikt.

Därför att jag inte förstår riktigt ehee, kriterierna. Eller, jag har inte riktigt uppnått kriterierna som har getts ut, men ändå lyckats klara av dem. Antar jag?¹⁰⁸

Ibland kan det bli tvärt om och då finns det risk att elever upplever orättvisa och frustration över att ha tilldelats ett för lågt betyg. I kommande intervju citat svarar lärarna på frågan: Hur mycket använder du sig av styrdokument, kursmål och betygskriterier när det gäller betygsdiskussioner och betygssättning? Både Mia och Helen har försökt att tydliggöra för sina elever vilka kursmål och betygskriterier som gäller för deras kurser, men det är ett svårt arbete. Mia förklarar i följande citat, hur hon försöker få eleverna att förstå kursmål och betygskriterier.

Vi har gått igenom betygsstegen och kikat på vilka nivåer och vilka moment man gör i processen och vilka nivåer man kommer åt i reflektionen i analysen. Och så har vi jobbat igenom det en hel lektion och verkligen tittat på betygsstegen. /.../. Det är svårt att få de att förstå.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰⁶ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰⁷ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰⁸ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Sebastian, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

¹⁰⁹ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

Trots att Mia lägger stor vikt vid att få eleverna att förstå de olika betygsstegen och målen för kursen, är det svårt att få alla elever att förstå vad målen och kriterierna betyder i praktiken. Inom betygssamtal finns det ett språkbruk som är främmande för eleverna. Detta språkbruk blir därigenom en maktfunktion, eftersom det är det som äger företräde genom kursmål och formuleringar för betygskriterier. Nedan påvisas hur lärare förhåller sig till kursmålen vid planering.

Jag har använt mig väldigt mycket kursmålen när jag har lagt upp min planering och mina uppgifter. Sen så kan jag så klart vara tydligare i varje uppgift. Att säga i den här uppgiften så lär ni er de här sakerna som kopplas till de här målen i den här kursen.¹¹⁰

För att eleverna ska kunna förstå vilka kunskaper varje uppgift ska ge i förhållande till kursmålen, menar Helen att hon kan bli ännu tydligare med kursmålen i varje uppgift. Detta stämmer med vad hennes elev Magnus påpekat tidigare. Magnus ansåg att han oftast inte får information om målbeskrivningar för just specifika uppgifter.¹¹¹ Längre ner förklarar bildläraren Jonny hur han tillämpar betygskriterier.

Det händer ibland att vi har tittat på dom, absolut! Men, de är så allmänt hållna om man tittar närmare på dom. Läser man betygskriterierna så, så kan man bara skratta. För de, där är ju i stort sett allt. Det gör det, det är säkert. Jaha... det handlar om att tolka ord.¹¹²

Ovan urskiljs Jonnys kritiska inställning till hur betygskriterierna är utformade. Även läraren Mia, är misstrogen till hur betygskriterier är formulerade och hur kunskapsmålen ökat. Konsekvensen av detta blir, att det är ännu svårare för eleverna att förstå kunskapsmålen och kunskapskraven i förhållande till kursen.

Betygskriterierna är så **otroligt** ordrika och de innehåller så mycket. Bara kunskapsmålen är ju många, många flera än vad de var tidigare i äldre kurser. Så i nya gymnasieskolan i GY 11 så är kunskapsmål som man måste få eleverna att förstå. /.../. Där har jag varit tvungen och försöka synliggöra och visualisera för eleverna, så att de förstår att en del saker sker i processen, i själva görandet på lektionerna eller i arbetsmomentet.¹¹³

Genom Skolverkets GY 11 kategoriseras riktlinjer som upprätthåller skolans styrdokument. Alla tre lärarna använder Skolverkets riktlinjer när de tillämpar betygskriterier i sitt ämne.

¹¹⁰ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Helen, lärare i foto på gymnasium i Storstockholm.

¹¹¹ Se intervju med Magnus, elev i foto, s. 28.

¹¹² Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm.

¹¹³ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

Trots det, upplever lärarna att det är problematiskt att sätta betyg. Nedan förklarar Jonny varför han inte tycker att det går att sätta rättvisa betyg i bildämnet.

Jag skulle säga, det är otroligt svårt att sätta betyg, om de ska vara fullständigt rättvis. Det går inte alltså. /---/. Samtidigt som uttrycket inte är så tydligt. Det är inte bara den estetiska dimensionen det handlar om, utan det är också vad man vill berätta. Det finns så många nivåer det handlar om. /---/.¹¹⁴

Jonny tycker att bildämnet har så många nivåer och att det är svårt att sätta betyg. I och med det har Jonnys tankar kopplingar till Tomas Saars resonemang.¹¹⁵ Där ses kunskap mer som föränderliga kulturella föreställningar, snarare än något entydigt som enkelt kan beskrivas och mätas. Nedan beskriver eleven Julia vilken funktion betyget har för henne.

Det är väldigt lätt att jag börjar på någonting som jag inte avslutar. Och då känner jag om vi inte hade betyg skulle jag nog börja på väldigt många olika grejer som jag känner att jag vill göra, men att aldrig avslutar de riktigt.¹¹⁶

Genom betygets funktion är det lättare för Julia att avsluta och koncentrera sig på att färdigställa uppgifter.

2.7 Förändringen i betygssystemet

I tidigare avsnitt har det beskrivits att skolan genomgår en stor förändring gällande betygssystemet. Detta har lett till att nivåer och betygsstegen blivit fler.¹¹⁷ I följande citat synliggör läraren Mia sina åsikter om hur dessa nivåer påverkar henne och eleverna.

Jag tycker att de är högt ställda. Nu formulerar ju vi uppgifter, som kan lösas på alla de här nivåerna. Det har man varit tvungen att göra tidigare också, men nu är det ännu mer komplext för att det är fler nivåer och för att de är högt ställda.¹¹⁸

I och med förändringen i betygssystemet, tycker Mia att det blivit svårare. För att höra bildläraren Jonnys uppfattning om det nya betygssystemet, frågades: Hur tror du att det nya betygssystemet påverkar funktionen och bedömningsmöjligheterna i ämnet bild?

Jag skulle gärna velat haft ytterligare en nivå i betygsskalan, när det varit tre betyg. Det tycker jag är bra att det är fler steg, så att säga. Men sen hur de här kriterierna är formulerade. /.../. De är säkert så småningom lika upplösta. Asså det som finns, bara ord. Sen är det ändå tolkningen som man gör. De är så intuitiv många gånger och så

¹¹⁴ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm.

¹¹⁵ Saar (2005), s. 31.

¹¹⁶ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Julia, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹¹⁷ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

¹¹⁸ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

känslomässig och så, irrationell och så vidare. Så att, betyg sätts ändå utifrån andra kriterier också, som inte går att sätta ord på och klä in fullt ut i ord. Jag tror det!¹¹⁹

Trots att läraren Jonny tycker att det är bra med fler betygsnivåer visar han en viss skepticism till det nya betygssystemet. Detta grundar sig delvis på hans tidigare uppfattningar över hur betygsriterierna varit formulerade. Nedan frågar jag eleven Julia, hur hon tycker att det nya betygssystemet påverkar hennes syn på betyg?

Det här nya betygssystemet är mycket lättare. /---/. Du kanske nästan uppnådde MVG, men då så var det ändå bara VG, liksom. Så att det är ju mycket bättre tycker jag, det nya.¹²⁰

Eleverna har en positivare syn på det nya betygssystemet än lärarna. Detta påvisas bland annat genom Julias åsikt att det inte är så stora nivåkillnader för att kunna nå högre betyg längre. Trots att många av eleverna tyckte att det nya betygssystemet bidrog till en bättre förändring, fanns det elever som inte upplevde att de påverkats av dessa förändringar.

Nä, men jag antar väl att jag blir tvungen att plugga mer? Så det är väl inte så mycket mer med det. Asså, jag känner bara att det jag får, får jag. Och det får jag genom att plugga. Mer kan jag inte göra åt det.¹²¹

Sebastian har varken en positiv eller negativ åsikt om det nya betygssystemet. Läraren Mia påverkas klart av det nya betygssystemet, vilket innebär att hon måste bli ännu mer metodisk. Men hon tycker också att det finns nackdelar för att det blir ännu mer fokus på betyg. Mia menar att kunskapen är det som är det viktigaste i slutändan.

3. Tolkning och Resultat

Det institutionella sammanhanget i denna undersökning utgörs av två gymnasieskolor med givna styrdokument och en bestämd organisation att förhålla sig till. Analyserna av intervjumaterial från elever och lärare hanterar informanternas syn på bedömning och betyg med utgångspunkt i tre estetiska gymnasieämnen. Intervjusamtalen med lärarna ger exempel på hur komplext betygssystemet kan vara och hur det i sin tur påverkar elever och lärare i skolan. Samtalen med eleverna ger svar på huruvida elever ser på den kunskap som krävs för

¹¹⁹ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm.

¹²⁰ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Julia, elev i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹²¹ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Sebastian, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

att kunna nå uppsatta mål i ämnet. Intervjumaterialet svarar mot frågeställningen: Hur uppfattar elever och lärare betygets funktion i de estetiska ämnena? Underfrågor är: Hur kommunicerar lärare och elever betygssättning i estetiska ämnen? På vilket sätt ser elever och lärare på betyg som mätare för kunskapsutveckling?

3.1 Begreppens och kommunikationens betydelse

Tidigare beskrevs betydelsen av att eleven förstår vad begreppen innebär i kunskaps- och betygsmålen. Resultaten visar att en god kommunikation i form av feedback från läraren har en stor betydelse för att elever ska kunna nå sina mål i ämnet. Detta kan kopplas till Lundahl, Román och Riis forskning där det hävdas att lärares *feedback* är ett effektivt pedagogiskt redskap för att kunna främja elevers kunskapsutveckling.¹²² Samtidigt är kommunikationen gällande betyg inte lätt, eftersom det rymmer olika maktaspekter. Ett exempel på hur makt och kunskap förutsätter varandra visas då esteteleven Olle under sitt mitterminsomdöme ger kritik på ett grupparbete.¹²³ Olles återspeglning på ” vad som krävs för att vara duktig i bild”, får lärarna att förklara syftet med uppgiften. Olle argumenterar emot, vilket kontrasteras med att lärarna går in på hur Olle ska kunna utvecklas i sitt arbete mer. Genom samtalet synliggörs hur makt hela tiden befinner sig i förändring genom hur var och en skapar mening. Makt är något dynamiskt, vilket innebär att styrkeförhållandena kan förändras.¹²⁴ Det har även framkommit ur intervjuerna att flera elever är osäkra på vad väsentliga begrepp i kurserna bild, foto, estetisk kommunikation innebär egentligen. De väsentliga begrepp som hanterades var *kreativ* och *reflektivt tänkande*.¹²⁵ Under mina intervjuer med fotoeleverna nämndes ofta begreppet *kreativt*. Detta ledde till att jag till slut ville veta vad kreativt innebar för fotoeleven Elin. Min fråga blev därför: Vad innebär kreativitet för dig?

Jamen asså, att det blir estetiskt på något sätt.¹²⁶

Elin svar blev inte så tydligt för mig. Utifrån svaret frågade jag, vad estetiskt innebär för henne?

Man liksom, kommer på något själv. Och liksom kan hitta. Ja, ja vet inte? Bra bilder, i huvudet? Och komma på och ta kort på det. Ja, jag vet inte? [skratt].¹²⁷

¹²² Lundahl, Román & Riis (2010), s. 6.

¹²³ Se avsnitt; ”Estetisk kommunikation, elev Olle”, s. 20.

¹²⁴ Nilsson (2008), s. 86.

¹²⁵ Se mitterminsomdöme, s. 22.

¹²⁶ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Elin, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

¹²⁷ Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Elin, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

Begreppens och ordens innebörd i estetiska ämnen kan ibland vara svårbegripliga och så genomgripande att det är svårt att ge ett kort och tydligt svar. Läraren Mia i estetisk kommunikation berättar tidigare, att elever ska kunna synliggöra det reflektiva förhållningssättet och att det är ett krav för kursen.¹²⁸ Svårigheter att analysera och beskriva de egna arbetena har iakttagits under redovisningar och mitterminsomdömen. Eleverna saknar ibland den kunskap eller metod som synliggör essensen i det egna arbetet inför en lärare eller en hel grupp. Många gånger kräver det reflektiva tänkande en tillämpning av begrepp som används i kurser med estetisk inriktning. Det är vanligt att läraren får pusha elever för att komma åt de viktigaste tankarna bakom en process i en uppgift. Många elever ser resultatet av en uppgift som det viktigaste och har svårt att tänka att det också är viktigt att kunna analysera och beskriva det egna arbetet med ord.

Undersökningen visar att kunskapsutvecklingen kan främjas genom lärarnas feedback under lektionstider och vid individuella samtal med elever. Samtalen kan ha olika innebörd och det är inte alltid just resultat och mål som är de viktigaste bitarna gällande kunskapsutvecklingen. Lärarnas insatser kan således ses som mångsidiga. Samtalen har en stor betydelse för att elever ska kunna nå gott resultat och få ny kunskap på många olika nivåer.

Mitterminsomdömet är ett bra verktyg för det mer konkreta samtalet med lärare, eftersom eleven får individuell handledning i sin arbetsprocess. Trots det, behöver flera elever vägledning av lärare, gällande det reflekterande analysarbetet. Det kan betyda att en elev ska kunna beskriva vad som har gjorts och på vilket sätt personen i fråga har tänkt med mera. Ett annat syfte med kommunikationen är, att elever ska kunna bolla sina idéer med läraren. Redan i idéstadiet kan det behövas feedback för att elever ska kunna förverkliga sina inre visioner. Ju bättre kommunikation mellan lärare och elev, desto större möjligheter för elever att med nyvunnen kunskap kunna nå sina mål. Jonny resonemang kring betygskriterier visar på en viss uppgivenhet gällande hans insats i göra kriterierna mer begriplig för elever. Trots det, är det betydelsefullt att ta i tu med betygskriterier för att ge eleverna möjlighet till att uppfylla kunskapskraven som gäller för de olika betygsnivåerna.¹²⁹

3.2 Betyg som mätare för kunskapsutveckling

Arbetsmetoder för att nå information för bedömning sker via iakttagelser under lektionstid, samtal av det elever presterat, små test som visar hur mycket kunskap som varje elev

¹²⁸ Se intervju, s. 33.

¹²⁹ Se intervju, s. 20.

tillgodogjort sig, loggboksarbete och skriftliga reflektions- och analysarbeten. Lärarna tycker att det är svårt att se den individuella insatsen i ett grupparbete och i detta kunna mäta elevers kunskapsutveckling och sätta ett bestämt betyg. Deras arbetsmetod blir därför loggboksmetoden eller att blanda uppgifter med enskilt arbete som ska redovisas individuellt. Pedagogerna menar att eleverna kan vara lite blygsamma ibland med vad det presterat i ett ämne, och somliga elever kan vara allt för följsamma när det gäller lärarens synpunkter. Det blir ett vågspel när det gäller hur mycket lärarna ska avslöja av sina egna åsikter om elevers arbete. Ibland kan det vara till fördel och ibland till nackdel. Fördelen kan vara att eleven får tips och råd inför vidare arbete och kan genom detta utveckla sig i ämnet. Nackdelen är, ifall eleven påverkas för stark av lärarens åsikter, så att han eller hon försummar den egna processen och det reflektiva tänkandet fokuseras på att anpassas till vad eleven tror att läraren önskar att höra. Olika sorter av missförstånd kan leda till missnöje eller ren gissning av vad som egentligen krävs i en kurs och för att nå ett visst betyg. Det sist nämnda tas upp mer i nästkommande stycke.

3.3 Lärarna gör motstånd i olika grad

Tidigare beskrev bildläraren Jonnys sina tankar om funktionen av betyg och hur han försöker driva igenom det i sin undervisning. I och med att Jonny inte väljer att alltid titta på betygskriterier vid betygssättning, gör han ett slags motstånd mot en viss ordning. Sanningen som dominerar i denna ordning har verkställts via Skolverkets riktlinjer. Genom Skolverkets makt normaliseras sanningen av riktlinjerna för hur lärare ska gå till väga vid bedömning och betyg i skolan. På det sättet kan Jonnys tankar av betygets funktion ses som avvikande effekt från normaliseringen och därmed betraktas som ett slags motstånd. Det vill säga, där makt finns, finns också motståndet, menar Foucault.¹³⁰ Anledningen till Jonnys motstånd, grundar sig delvis på att Jonny anser att mål och betygskriterier är för allmänt hållna, så att betygets funktion delvis kommer bort. Fotoläraren Helen försöker sätta sig in i det nya betygssystemet, och i och med det gör hon inte motstånd så som läraren Jonny. För Helen som är en ny lärare är det viktigt att kunna sätta sig in i betygssystemet. Läraren Mia i estetisk kommunikation arbetar så gott hon kan med det nya betygssystemet, trots att hon anser att är otroligt komplext i dagens läge. Både Helen och Mia är i en period då båda lärarna är i färd med att sätta sig in i nya betygssystem. Men Mia och Jonny delar trots allt samma uppfattning om att betyg tar

¹³⁰ Nilsson (2008), s. 92.

alldeles för stor plats i dagens gymnasieskola. Nedan ser vi hur Jonny tänker kring bedömning och betyg i ämnet bild.

Ja, jag har alltid varit väldigt kluven till det. Det är både positivt och negativt. För dels är det bra, på något sätt. För en del kanske, betygen kan vara en sporre, men samtidigt kan det vara en nackdel för andra någonstans. Däremot tycker jag att man betonar betygen på ett sätt idag, som är väldigt överdrivet. Det tar för stor plats, betygssättning. Jag skulle nog vilja ta bort det, om det var möjligt.¹³¹

Jonny vill helst ta bort betyget. Detta anknyter till Lundahl, Román och Riis undersökning där de utifrån evidensbaserade studier visar att betyg har en negativ påverkan på lärandet.¹³²

Genom att prata mindre om vad som krävs för de olika betygnivåerna kan ett motstånd mot betyg framkallas. Detta kan uppfattas som ett dolt motstånd, vilket i slutet skulle kunna drabba eleverna. Flera exempel utifrån intervjuerna visar på att elever som inte är införstådda i mål och betygs-kriterier har lättare för att förlita sig på egna antaganden gällande vad som krävs i estetiska ämnen. Orsaken kan vara, att elever inte är tillräckligt införstådda i betygs-kriterier till följd av att mål och betygs-kriterier är så komplext utformade så det blir svåröversiktligt. En annan orsak är att eleverna inte förberetts tillräckligt i grundskolan för att kunna förstå begrepp som finns i kriterierna, detta gäller delvis även analysarbetet i olika uppgifter.

3.4 Betygssystemets förändring

Ur skolans synvinkel har politiska beslut gällande förändringar i betygssystemet en lång bakgrund. I och med dagens förändring i betygssystemet gäller det för lärarna i estetiska ämnen att framställa uppgifter som går att lösas på fler nivåer nu än förr. Vilket är följden av att det nya betygssystemet innehåller flera nivåer än det gamla betygssystemet.¹³³ Det innebär att lärarna måste få in flera moment i sina uppgifter för att elever ska kunna bedömas på de olika nivåerna. Det vill säga, nya betygssystemet kräver flera kunskapsnivåer utifrån en och samma uppgift. Om inte dessa moment för de olika nivåerna finns, blir det svårt att bedöma elevers arbete över huvud taget. I och med det blir det ännu svårare för elever att förstå alla nivåer som gäller för en och samma uppgift. Invecklade och ordrika kursmål kräver mycket goda kunskaper i ordens och begreppens värld.

¹³¹ Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i stor Stockholm.

¹³² Lundahl, Román & Riis (2010), s. 6.

¹³³ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

Trots att svårighetsgraden ökat i och med betygsförändringen, har flera betygsnivåer efterfrågats länge. Det gamla betygssystemet har kunnat resultera i att elever som nästan är framme vid nivåer för MVG i slutändan ändå fått ett VG, eller att de som har ett mycket starkt VG får samma som de som har ett svagt VG.¹³⁴ I detta avseende kan det upplevas som mer rättvist med flera betygsnivåer. Frågan är dock mycket problematisk, lärarna trycker på att betygsfixering hela tiden tenderar att öka och får en allt större plats gällande hur kunskapsutveckling i skolan kan och ska mätas. Risken är att själva kunskapen faller i skymundan och fokus blir istället kring betygen, vilket framkommit via intervjusamtalen med elever och lärare.

.../. Det blir ännu mer fokus på att det bara är betygen som är viktiga. När det egentligen handlar om att det är kunskapen som är mer viktig.¹³⁵

3.5 Betygets innebörd och funktion

Bedömningar i skolan arbetar mot att kunna föreskriva betyg på det som varje elev presterat. Betygsättningens diskursiva handling bestäms av lagar och regler som fullföljs av lärare. Som i en form av socialt handlande bedömer och verkställer läraren betygen, vilket bidrar till att konstruera den sociala värld som identifierar skolans diskurs. Agneta Hult och Anders Olofsson ser systemet för betyg och bedömning som en del av utbildningen, vilket i sin tur är en del av ett vidare samhälle.¹³⁶ Vilket leder till Mias resonemang om samhällets krav på unga.

Vi har ett samhälle som kräver att man får höga betyg om man ska kunna ta sig vidare. Så att, det är ju en svår situation de unga har, tycker jag¹³⁷

Ur elevens syn kan dåliga betyg försvåra vidare studier. Ur lärarens synvinkel betyder nya skolreformer ökad press, genom att det kräver mer lärartid gällande arbetet kring nya förändringar i undervisningssammanhang. Med det menas att betygs-kriterier ska finnas att tillgå vid varje moment som elever ska arbeta med. Detta arbete är både tidskrävande och svårt. Nya skolkurser i estetiska ämnen försvårar arbetet ännu mer och lärarna måste sätta sig in i hur nya kurser ska verka i samverkan med det nya betygssystemet. Därtill kan det vara

¹³⁴ Se bilaga, Nr.2. s. 46.

¹³⁵ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

¹³⁶ Eklöf (2011), s. 67.

¹³⁷ Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estet.kom. på gymnasium i Storstockholm.

svårt att mäta all sorts kunskap genom betyg. Denna aspekt påpekas av lärare genom intervjusamtalen.¹³⁸

Skolor har olika betygsmedvetna elever. Somliga elever bryr sig inte alls och vissa elever har starka framtidsvisioner och strävar efter höga betyg. Staten har byggt upp en dominerande sanning gällande betyg. Läraren i sin tur skapar sanningar genom att tilldela ett visst betyg på elevernas prestationer. Dessa sanningar tas upp under mitterminsomdömen. Genom olika sanningar preciseras grunder för bedömning och betyg. Utifrån detta resonemang klarläggs att både elever och lärare kan uppleva att det är svårt att bedöma och bedömas på rättvisa grunder.

3.6 Inre uppfattningar och antaganden

Det är betydelsefullt att elevens arbetsinsats i ämnet kan synliggöras för läraren.¹³⁹ De elever som varit med i undersökningen har inre antaganden om vad lärarna bedömer och betygssätter i respektive ämne. Det kan vara allt från att visa framfötter, sticka ut, närvara, visa intresse, ens attityd och beteende, till det som eleverna presterar som är elevernas objektsform för vad läraren bedömer och betygssätter. Men det kan också handla om hur elever ser på läraren och hur de tror att just deras lärare ser på dem, samt hur de tror att läraren ser på bedömning och betyg. Samma gäller även lärare, vilka kan ha en bestämd uppfattning till vad varje enskild elev åstadkommer. En annan betydande faktor kan vara, vilken person läraren framstår sig vara inför eleverna. Mycket i detta sammanhang handlar om huruvida eleverna är insatta i hur läraren tänker och tycker. Det kan bli mer en gissning från elevernas sida, än ren kunskap om vad som verkligen krävs i ämnet. När det gäller situationen i fråga, kan det handla om hur eleverna jobbar med en uppgift. Är det ett självständigt arbete, eller ett grupparbete. I grupparbeten menar somliga elever att deras insatser och kunskaper inte syns tillräckligt och kan i och med det bedömas mer flytande från gång till gång.

¹³⁸ Se intervju exempel med bildlärare Jonnys, s. 34.

¹³⁹ Se intervju med eleven Julia, s. 23-24.

4. Slutdiskussion

Utifrån undersökningen har jag sett betydelsen av att elever är förtrogna med de begrepp som används för att bedöma deras prestationer inom estetämnen. Begreppen har en väsentlig betydelse för att elever ska kunna synliggöra sin process i olika uppgifter och ha möjlighet att nå betygsmålen. Många elever saknar kunskaper och metoder för att använda begreppen som redskap vid reflekterande analysarbeten och tolkning av betygsmålen. Eleverna ser betyg som en möjlighet för vidare studier, medan lärarna i högre grad betonar betyg som en mätare för utvunnen kunskap. I och med det nya betygssystemet har betyg fått mer fokus och därför hamnar kunskapen i skymundan. Eleverna uppfattar inte kunskapen som det viktiga, på grund av betygsfixeringen och kraven från samhället. På det sättet tappar betyget sin funktion som kunskapsfrämjare, eftersom det blir mer en kamp om höga betyg än att skapa sig ny kunskap. Med denna tolkning dominerar betygets diskurs mer än kunskapens diskurs. Betyg kan vara en sporre för vissa men en nackdel för andra. Undersökningen visar att betyg blir mer fruktbart för individuell kunskapsutveckling, speciellt med komplettering av feedback under lektionstid och individuella samtal. Trots att de individuella samtalen i egenskap av mitterminsomdöme, är resultat- och målinriktade, finns det många andra delar i samtalen som generar ökad kunskapsutveckling. Eleverna kan bland annat ställa frågor på oklarheter kring egna arbeten och lärarna kan ge individuell handledning som är anpassad för den enskilda elevens specifika intressen. I samtalen ingår mycket mer, därför att kunskapen är flytande och varierande beroende på situation och innebörd. Lärarnas insatser är viktiga eftersom de kommunicerar mångsidig kunskap som inte bara handlar om resultat, mål och betyg. Med mitt synsätt kan en givande kommunikation handla om att tillsammans erkänna motstridiga intressen och konflikter för att göra det bästa möjliga av skolsituationen.

I tidigare avsnitt har Lindes beskrivning om betygsfrågan vid nyval tagits upp.¹⁴⁰ Han menar att de politiska punktmarkeringarna i betygsfrågan är befriade från diskussion om den mätteoretiska grunden och också om de kunskapsteoretiska utgångspunkterna för att tala om vad kunskapsskillnader består av.¹⁴¹ Utifrån hans skildring är det värt att fundera över om det finns en tillräcklig vilja hos politikerna att se vikten av att medborgare kan arbeta med problemlösning, liksom att tolka komplicerade sammanhang och kommunicera och ställa nya frågor. Betydelsen av detta tas upp i undersökningen av Lundahl, Román & Riis.¹⁴² I och med det minskas problemformuleringsförmågor och på det sättet är det bara några som definierar

¹⁴⁰ Linde (2006), s.107 f.

¹⁴¹ Ibid., s.107 f.

¹⁴² Lundahl, Román & Riis (2010), s. 6 f

vad som är problem och lösning. Detta är en ogynnsam utveckling, eftersom det är pedagogerna som har den här kunskapsteorin och vet hur kunskap bildas och vad som kan mätas och inte mätas. Detta fodrar en utvecklad syn, en pedagogisk kompetens, att hantera dessa frågor som politiker inte kan (tala om) och således är tysta om.

Frågan om betyg har även diskuterats av Liedman i en artikel i Dagens Nyheter. Han menar att, det förefaller mindre givande att inte erkänna den ökade betygsfokuseringen som ett uttryck för en tilltagande maktkamp.¹⁴³ Detta betonar Liedman i syfte att lärare och elever, tillsammans ska försöka hantera detta på konstruktiva sätt. Han menar att det inte är betygens piskor eller morötter som sporrar eleven utan elevens eget intresse och motivation.¹⁴⁴ I samma artikel diskuterar Liedman hur den finska skolan kan vara så framgångsrik. Liedman menar att hemligheten ligger i att Finland inte låtit marknadens logik förhärskas i skolorna, och istället litat på lärarnas professionalitet. Liedman fortsätter med att kommentera rådande politikens syn med Jan Björklund i spetsen, där elitklasser är bra, och att det krävs prov och betyg så ofta som möjligt, liksom synen på att utvecklingen kräver koncentration på matnyttiga ämnen som matematik och språk. Liedman menar att erfarenheterna visar tvärtom. Bredd befodrar djup och att estetiska ämnen är viktiga för kreativiteten. I blandklasser presterar både svagare och starkare elever bättre, och att en övermått av prov och betyg försämrar skolarbetet.¹⁴⁵ Vad samhällets behov är, är svårt att förutse liksom om den rådande politiken alltid är det bästa för hur skolan ska styras, eller synen på vad kunskap är och hur kunskap uppstår. Marknadens logik finns även i Finland, men påverkar skolan i olika grad jämförelsevis med Sverige. Dessa frågor skulle vara intressant att arbeta vidare med i en kommande undersökning.

¹⁴³ Liedman, Sven- Eric (2012-02-15) Artikel ur: Idé & Kritik, ”En lektion i hur skolan kan lyckas” Stockholm: Dagens Nyheter, s. 6.

¹⁴⁴ Liedman (2011), s. 270.

¹⁴⁵ Liedman (2012-02-15) Artikel ur: Dagens Nyheter, s. 6.

Källförteckning

Tryckta källor

Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*, London, New York: Routledge

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007) *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber AB

Davidsson, Leif; Sjögren, Boo; Werner, Lars (2004) *Betyg Grundskola, gymnasieskola, komvux. Sjätte upplagan*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB

Forkby, Torbjörn (2007) ”I normaliseringens närhet”, i Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007) *Diskursanalys i praktiken* Malmö: Liber AB

Eklöf, Hanna (2011) ”Betyg i den svenska skolan”, i Hult och Olofsson (red.) (2011) *Utvärdering och bedömning i skolan*. Stockholm: Bokförlaget Natur & kultur.

Kullberg, Birgitta (2004) *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Liedman, Sven-Eric (2011) *Hets! En bok om skolan*. Stockholm: Bonniers förlag.

Linde, Göran (2006) *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lindström, Lars; Lindberg, Viveca; Petterson, Astrid (red.) (2011) *Pedagogisk bedömning*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Nilsson, Roddy (2008) *Foucault en introduktion*. Lund: Égalité

Saar, Tomas (2005) *Konstens metoder och Skolans träningslogik*. Karlstad: Universitetstryckeriet.

Skolverket (2001) *Bedömning och betygssättning*. Stockholm.

Selander, Staffan & Selander, Ulla-Britt (2007) *ProfessionellHandledning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Stensmo, Christer (2002) *Vetenskapsteori och metod för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget

Thomson, Pat (red.) (2008) *Doing visual research with children and young people*. London: Routledge.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Otryckta källor

Andersson, Per (2000) *Att studera och bli berömd. Empiriska och teoretiska perspektiv på gymnasie- och vuxenstuderandes sätt att erfara studier och bedömningar*. Linköping: UniTryck.

Bjuremarks, Anna (2011) *Att bedöma och sätta betyg – En utvecklingskonferens om traditioner. Krav och nytänkande vid LiU förs resonemang*. Linköping: LiU-Tryck.

Lundahl, Christer; Román, Henrik; Riis, Ulla (2010) *Tidigt ute med sena betyg – sent ute med tidiga! Svensk betygspolitik i ljuset av internationell betygsforskning och betygssättning i Europa*. Uppsala: Universitetstryckerier.

Dagstidning:

Liedman, Sven- Eric (2012-02-15) Artikel ur: *Idé & Kritik*, ”En lektion i hur skolan kan lyckas” Stockholm: Dagens Nyheter.

Zaremba, Maciej (2011-04-12) Artikel ur: *Hem till skolan, del 4: ”Sverige har slutat undervisa”* Så förlorade lärarna sitt yrke. Stockholm: Dagens Nyheter.

Internet:

Skolverket: <http://www.skolverket.se/>

Intervjuer

Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Jonny, lärare i bild på gymnasium i Storstockholm

Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Josefine, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

Intervju den 13 september 2011 av Taljo Maria med Sebastian, elev i bild på gymnasium i Storstockholm.

Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Helen, lärare i foto på gymnasium i Storstockholm

Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Elin, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

Intervju den 24 november 2011 av Taljo Maria med Magnus, elev i foto på gymnasium i Storstockholm.

Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Mia, lärare i estetisk kommunikation på gymnasium i Storstockholm.

Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Olle, elev i estetisk kommunikation på gymnasium i Storstockholm.

Intervju den 30 januari 2012 av Taljo Maria med Julia, elev i estetisk kommunikation på gymnasium i Storstockholm.

Bildförteckning

Titelsida och bild: Tuschteckning, juni 2012 av: Lagerstedt, Lindén Björn

Bilagor

Nr: 1 Bestämmelser och tillämpningar av betygskriterier – läroplan och förordningar, Skolverket.

Nr: 2 Det gamla och det nya betygssystemet, Grafisk figur för nya betygsskalan, Skolverket.

Nr: 3 Beskrivning av tre estetiska ämnen, Bild, Foto och Estetisk kommunikation, Skolverket.

Nr: 4 Undersökningens intervjufrågor till elever.

Nr: 5 Undersökningens intervjufrågor till lärare.

Föreskrifter för betyg

Bestämmelser om tillämpning av betygskriterier – läroplan och förordningar

I *gymnasieförordningen* (7 kap 4 §) anges följande:

Vid betygssättningen på en kurs skall läraren som stöd använda betygskriterier som har fastställts för kursen.

I Lpf 94 anges vidare följande mål och riktlinjer för betygssättning i avsnittet 2.5 *Bedömning och betyg*:

Mål att sträva mot

Skolan skal sträva mot att varje elev:

Tar ansvar för sitt lärande och sina studieresultat och kan bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kraven i kursplanerna.

Läraren skall

- fortlöpande ge varje elev information om elevens utvecklingsbehov och framgångar i studierna,
- i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan samverka med hemmen och informera om elevernas skolsituation och kunskapsutveckling och
- redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättningen sker.

Läraren skall vid betygssättningen

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen,
- beakta även sådana kunskaper som en elev tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen,
- beakta såväl muntliga som skriftliga bevis på kunskaperna och därvid beakta hela kursen.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Davidsson, Sjögren & Werner (2004), s. 97.

Det gamla och det nya betygssystemet

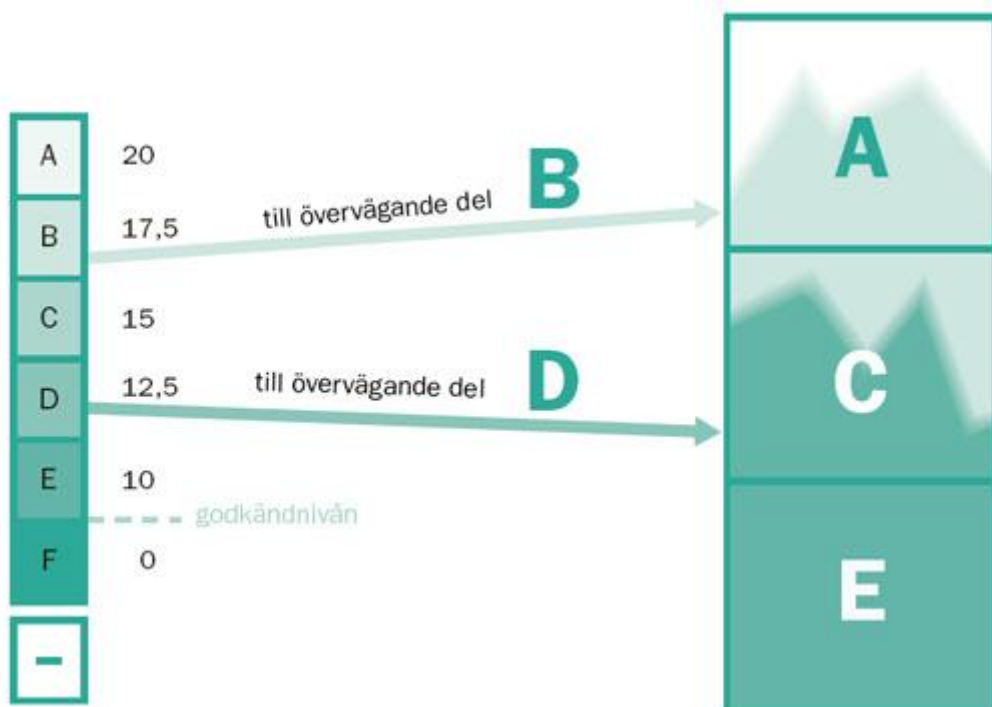
Gamla betygssystemet för gymnasieskolan

”I 7 kap. 2 § gymnasieförordningen liksom i 4 kap. 4 § komvuxförordningen slås fast att följande beteckningar alltid skall användas i gymnasieskolan och i den gymnasiala vuxenutbildningen inom komvux. Icke godkänd (IG), Godkänd (G), Väl godkänd (VG), Mycket väl godkänd (MVG)”¹⁴⁷

Det nya betygssystemet för gymnasieskolan

Till övervägande del

”Betygen D och B speglar en kunskapsutveckling på väg mot nästa steg. Exempelvis får en elev som uppfyller kunskapskraven för E och till övervägande del kunskapskraven för C, betyget D. Bedömningen av "till övervägande del" är strikt relaterad till innehållet i kunskapskraven och är en kvalificerad pedagogisk bedömning som måste göras individuellt för varje elev. Kunskapskrav på B- respektive D-nivå ska inte formuleras.”¹⁴⁸

¹⁴⁷ Davidsson, Sjögren & Werner (2004), s. 69.

¹⁴⁸ Skolverket

Tre estetiska ämnen som undersökningen har utgått ifrån

Ämne - Bild

”Framväxten av en global visuell kultur som påverkar livsstil, yrkesval och identitet har fört in en vidgad syn på vad som är en bild. Ämnet bild ger grundläggande kunskaper inom samtliga områden som återfinns i den visuella kulturen. I ämnet avses med bilder visuella två- eller tredimensionella framställningar som finns inom till exempel konst, formgivning och populärkultur.”¹⁴⁹

Ämne - Fotografisk bild

”Fotografiet blir en allt viktigare kommunikationsform, och människor möts dagligen av meddelanden i form av fotografiska bilder med olika avsändare och varierande syften. Den digitala utvecklingen innebär att fotografiet har blivit en vardagsvara för kommunikation men också att arbetsmarknaden för fotografer har breddats. Ämnet fotografisk bild har sin teoretiska bas inom medieområdet samt inom kommunikation, konst, språkvetenskap och kultursociologi. Det behandlar hur bilder skapar betydelser och kommunicerar.”¹⁵⁰

Ämne – Estetisk kommunikation

”Kommunikation med estetiska uttrycksmedel används för att påverka kultur- och samhällsutveckling. Kunskaper om estetisk kommunikation ökar förmågan att uppfatta och tolka budskap som förs fram i kulturliv, i medier och människor emellan. Ämnet estetisk kommunikation behandlar kommunikationsprocesser och utforskande av hur man kan interagera med andra människor genom estetiska uttrycksmedel”.¹⁵¹

¹⁴⁹ Skolverket

¹⁵⁰ Skolverket

¹⁵¹ Skolverket

Intervjufrågor för elever

Ett frågebatteri på sexton frågor till elever som intervjun utgick ifrån:

Kommunikations kring betyg

1. Hur gör ni när du och din lärare diskuterar betyg och bedömning?
2. Hur upplever du mitterminsomdömen i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation?
3. Hur stämmer bedömningen (och dina betyg) överens med din syn på din arbetsinsats och utvunna kunskap i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation?
4. Har du någon gång varit med om att påverka dina betyg?
5. Vad tycker du om att bli bedömd och betygsatt?
6. Anser du att din motivation till studier i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation påverkas av betyg och bedömning?
7. Vad innebär betygen för dig?

Funktionen av betyg i bild/foto ämnet

8. Hur ser du på betygets funktion/syfte/information i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation?
9. Vad tycker du att betyg mäter i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation?
10. Vad fungerar bra respektive mindre bra att betygsätta i det här ämnet?

Förståelsen av betygets funktion i ämnet

11. Tycker du att det finns skillnader gällande förståelsen över funktionen av betyg mellan bild/foto/estetisk kommunikation och andra ämnen? Om ja, hur?
12. Vad tycker du är viktigt att din lärare tar hänsyn till vid bedömningar och betyg?
13. Får du tillräckligt med information om mål och kriterier för att kunna nå målen inför givna uppgifter i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation?
14. Vilka faktorer tror du läraren tittar på när de bedömer och sätter betyg i ämnet bild/foto/estetisk kommunikation?
- 15.a) Hur pass väl är du insatt i om det finns underliggande och osynliga krav på exempelvis ditt förhållningssätt och lärande i bild/foto/estetisk kommunikation?
b) Skulle det underlätta för dig gällande förståelse över bedömning och betyg, ifall lärare skulle synliggöra sina egna underliggande och osynliga krav på kunskap i ämnet bild/foto/ estetisk kommunikation? Om ja, på vilket sätt?
16. Hur påverkar det nya betygssystemet din syn på betyg? (Avser estetisk kommunikation som vissa informanterna studerar under undersökningstillfället).

Intervjufrågor för lärare

Ett frågebatteri på fjorton frågor till lärare som intervjun utgick ifrån:

Kommunikation kring betyg

1. Hur gör du när du kommunicerar med dina elever gällande var och ens prestationer och mål?
2. Hur tycker du att kommunikationen mellan dig och dina elever fungerar gällande resultat och mål, samt betyg i ämnet foto/bild/estetisk kommunikation?
Följdfråga:
a) Har du gjort eventuella förändringar som kan ha lett till förbättring eller försämring?
3. På vilket sätt tycker du att mitterninsomdömen kan påverka elevers resultat och betyg?
4. Vad tycker du är viktigt att ta hänsyn till när du bedömer och sätter betyg?
5. Hur tänker du kring, bedömning och betyg i ämnen som bild/foto/estetisk kommunikation?
6. Hur mycket använder du dig av styrdokument, kursmål och betygskriterier när det gäller betygsdiskussioner och betygssättning?

Funktionen av betyg i bild/foto ämnet

7. Upplever du att det finns skillnader gällande funktionen och bedömningsmöjligheten av betyg mellan foto/bild/estetisk kommunikation och andra skolämnena? Om ja, hur?
8. Anser du att det finns svårigheter kring betygssättning i ämnet foto/bild/ estetisk kommunikation? Om ja, på vilket sätt?
9. Vad kan påverka dina klassrumsbedömningar? (Ex. externa eller interna faktorer).
10. Vad innefattar bild/foto/estetisk kommunikation kursens klassrumsbedömningar av? (dvs. mängden och variationen av bedömningar i ämnet?)
11. På vilket sätt söker du den information som utgör din bedömningsgrund för elevers prestationer i ditt ämne?
12. Tror du att du kan bära på underliggande och osynliga krav på hur du förhåller dig till, exempelvis elevers förhållningssätt och lärande i bild/fotoundervisning/estetisk kommunikation?
13. Hur tror du att det nya betygssystemet påverkar funktionen och bedömningsmöjligheterna för estetisk kommunikation?
14. På vilket sätt påverkas du som lärare av det nya betygssystemet?